

БОТИР
НОСИРОВ

**ОЛТИН
ҚАСР
ФОЖИАСИ**

Детектив қисса

Тошкент
Ўзбекистон ЛҚСМ Марказий Комитети
«Еш гвардия» нашриёти
1984

Н 80

Носиров, Ботир.

«Олтин каср фожиаси». Детектив кисса.—
Т. «Еш гвардия», 1984.—64 б.

Насыров, Батыр. Трагедия золотого дворца.
Детективная повесть.

Ўз2

На узбекском языке
Батыр Насыров

«ТРАГЕДИЯ ЗОЛОТОГО ДВОРЦА»

Детективная повесть

Ташкент, издательство «Еш гвардия», 1985

Тақризчи М. А. АБУТОВ, милиция полковниги

Редактор ТЎЛКИН
Рассом У. НАБИЕВ
Техн. редактор В. ДЕМЧЕНКО
Корректор С. САЙДОЛИМОВ

ИБ № 1733

Теришга берилди 18.05.84. Босишга рухсат этилди 26.07.84.
Р-14563. Формати 70×90¹/₃₂ 2-офсет коғозга «Литератур-
ная» гарнитурда офсет босма усулида босилди. Шартли
босма листи 2,34. Нашр листи 2,31. Шартли кр. отт. 2,63.
Тиражи 30 000. Буюртма 992. Баҳоси 15 т. Шартнома
53—84.

Ўзбекистон ЛҚСМ Марказий Комитети «Еш гвардия» наш-
риёти. 700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон ССР нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси
ишлари Давлат комитети Тошкент «Матбуот» полиграфия
ишлаб чиқариш бирлашмасининг офсет босма фабрикаси.
Тошкент, У. Юсупов кўчаси, 86.

4702570200—67

Н _____ 71—85

356 (04) 84

© «ЕШ ГВАРДИЯ» нашриёти, 1984

КИРИШ СУЗИ УРНИДА

Ҳаётимиз фаровон. Юртимиз тинч ва осойишта. Ҳар бир совет кишиси бу гулгун ҳаётни яна ҳам обод кўриш орзусида тинмай меҳнат қилади, янгиликларга интилади, эзгу ният билан яшайди.

Аммо «гуруч ичидан чиқиб қолган курмак» каби гоҳ-гоҳ бўлса ҳам, енгил-елпи ҳаёт кечирishга интилувчи, бировларнинг ҳалол меҳнатига раҳна солишга уринувчи, қаллоблик ва ўғрилик билан шуғулланувчи баъзи шахслар ҳам ҳаётимизда учраб туради.

Бундай шахслар халқ кўзидан, милиция эътиборидан ўзларини панага олсалар ҳам, ҳеч қачон қора ниятларининг охирига ета олмайдилар.

Доно халқимиз: «Қинғир ишнинг қийиғи қирқ йилдан кейин ҳам очилади», деб бежиз айтган эмас. Шундай улкан ҳаётимизга раҳна солувчи жирканч башаралар одил халқимиз ҳукмидан, одил милициямиз эътиборидан асло қочиб қутула олмайдилар.

Еш адиб Ботир Носировнинг «Олтин қаср» фожиаси қиссасида худди шундай ножўя ҳаракатлар билан, бировлар ҳақиға хиёнат қилиб, бойлик орттиришга интилувчи, бу йўлда ҳар қандай қабиҳликлар қилишдан ҳам тоймайдиган, охир-пировардида ўз башараларини очик-ойдин кўрсатиб қўядиган кимсалар тасвирланади.

Шуни очиқ эътироф этиш керакки, милиция сафида хизмат қилиш осон эмас, бу ҳамманинг ҳам қўлидан келавермайди.

Хизмат фаолияти улардан фақатгина мардлик ва матонат эмас, кези келганда нозик истеъдод ва талант ҳам талаб этади. Менимча, Ботир Носировнинг ушбу қиссасидаги милиция ходими Шерзод Баҳромов образи билан танишган ҳар бир ўқувчи бунга тўла ишонч ҳосил қилади.

Тўғри, кўп сонли милиция ходимлари орасида айнан шу фамилиядаги кишини учратмаслигингиз мумкин, чунки Шерзод Баҳромов умумлашма образ. Бироқ у каби фидойи, ўз касбини жон-дилидан севган қобилиятли ёшларни милиция сафларида кўплаб учратишингизга аминман.

Яна шуни таъкидлаш лозимки, одатда детектив асардаги воқеалар қанчалик ҳаётий воқеаларга асосланган бўлса, шунчалик ишонарли ва таъсирчан чиқади. Ботир Носировнинг қиссасида ҳам воқеалар ва уларнинг баёни ўқувчининг диққатини жалб этадиган даражада талқин қилинган.

**Ўзбекистон ССР Ички ишлар министрининг
ўринбосари, милиция генерал-майори
М. Н. СУЛТОНОВ**

1. СОХТА ЧАҚАЛОҚ

Зиёлиларга хос замонавий кийинган, бўйчан йигит кўлидаги йўргакланган чақалоқни авайлаб, одамлар орасидан чакқонлик ва эҳтиётлик билан елиб ўтди-да, оркама-орка келаётган атлас кўйлакли дилбаргина аёлга тутқазди. Жувон йўл четидаги ўриндикда ўтириб, чақалоқ бўйнидаги сариқ лентага боғланган сўргичини тўғрилаб кўйди. Йигит машина излаб кетди.

У шахматнусха белбоғли такси ёнига келиб, хайдовчига мурожаат қилди:

— Жон ака, кайнонамиз бетоб бўлиб қолибдилар, Жиззахга ташлаб кела олмайсизми?

— Йўқ, уёққа бора олмайман, — бепарво жавоб берди шофёр.

— Илтимос Сиздан, хафа қилмайман.

— Йўқ, бора олмайман дедим-ку!

— Бориш-келиш ҳақини олсангиз ҳам майли, — илтижога ўтди йигит.

Ҳайдовчи: «Қанақа шилқим йигитсан ўзи!» дегандай тесқари қараб олди. Шу пайт қаердандир пайдо бўлган, қорачадан келган, қотма ўспирин машина қалитини ўйнаб, уларга яқинлашди. Ҳозирги суҳбатни кузатиб турган шекилли, йигитнинг саҳийлиги уни ўзига маҳлиё қилган эди.

— Қаёққа борадигансиз, ошна? — деб сўради бамайлихотир.

— Жиззахга! — Таксичига ялинган йигит энди унга юзланди.

— Анча узок экан. Ҳа, майли. Неча киши-сиз?

— Хотиним, чақалоғи билан... — чайналди йигит.

— Демак, уч киши. Олтмиш сўм бўлади.

— Қал қамайтинг. Жуда кўп айтвордингиз-ку.

— Хоҳласангиз шу! Қайтишда у томонда: «клиент» топиб бўлмади, — ўспирин қалитини ўйнаб орқасига бурилди. Йигит оғзидаги ошни олдириб кўяётгандек шошиб дарҳол рози бўла қолди.

— Майли, олтмиш бўлса олтмиш-да! Машинангиз қайси бири ўзи?

— Ҳув анави «ок тулпор», — ўспирин йўл четидаги сутдек оппоқ «Жигули»га ишора қилди. — Сизлар машинанинг олдига бораверинглар, мен ҳозир яна бир «клиент» топай...

Кўп ўтмай ўспириннинг иши юришиб кетди. У Жиззахга борадиган, қўлига портфель билан шляпа ушлаб олган, паст бўйли қорейс йигитни дарров топақолиб машина ёнига бошлаб келди.

Қорейс йигит ҳам йигирма беш сўм берадиган бўлди.

Ўспирин «клиент»ларни машинага ўтқиза туриб:

— Келишиб олайлик, исмим Юсуф, тошкентликман. Жиззахга, қариндошларникига тўйга кетяпмиз, — деб огоҳлантирди. Кейин кўшиб кўйди: — Бу гапларни эҳтиёт шарт айтиб кўйдим, мабодо автоинспектор тўхтатса, шундай дейсизлар-да!

Машина йўлга чикди.

Дим салонга сукут чўкди. Дам олиш кунини бўлгани учунми, йўлда машиналар сийрак, онда-сонда учраганлари ҳам шамолдек тез ўтиб, атрофни қора пардага ўраб келаётган шом қаърига сингиб кетарди. Шофёр билан ёнма-ён ўтирган йигит терлаган пешонасини рўмолчаси билан артиб, машина ойнасини бир оз очиб кўйди. Салонга майин шамол кириб, кайфиятни бир оз кўтаргандек бўлди. Шу дамда ўспирин кўзи олдида жарак-жарак ўн сўмликлар кўришиб кетди. Бир марта бориб келишнинг ўзи саксон беш сўм. Ҳар ҳолда қайтишда ҳам қуруқ бўлмайди. Шунча бўлмаса ҳам, сал камроқ тушиши турган гап. Икки соат уёққа, икки соат буёққа. Шунда бир инженернинг бир ойлик маоши ишлаб олинади. Отаси унга яна «ўқи» дейди-я! Ўқиб ким бўларди?! «Оқ тулпор»и омон бўлса, ҳар қанақа дипломлидан яхшироқ даромад қилади...

Ҳайдовчи шундай хаёллар қанотида руҳланиб, газ педалини қаттиқроқ босди. Спидометр мили юз рақами устида ликиллаб борарди.

Орқа ўриндикда ўтирган жувон дам-бадам эрининг қўлидаги чақалокни сийпаб кўяр, қўллари билинар-билинемас титраётганини фақат ўзигина сезарди. Бугун у «катта синов»дан ўтиши керак. Жувон яшаётган уй, чет эл жиҳоз-

лари, қимматбаҳо тақинчоклар — дуру гавхарлар ўз-ўзидан келиб қолмаган. Буларнинг бари унга ўгай отаси олиб берган. Ана шу бойликлар эвазига қиз «бу рол»ни ўйнашга рози бўлган. Демак, уни қиёмига етказиб ўйнаши, синовдан муваффақиятли ўтиши шарт.

Зиёлиларга хос кийинган йигитнинг юраги безовта. Тезроқ қоронғи туша қолса-ю...

— Онаси, болангга қарасанг-чи, — деди у, — негадир безовталаняпти. — Шундай деб чакалоқни хотинининг қўлига тутқазди.

— Ҳозирги оталар шунақада! — дея болани бағрига босди жувон. — Вой, ширинтойгинам! Мана, ҳозир!.. Ҳозир, оппоғим, ҳозир!.. Вой, қусворди-ку... Амакиси, машинани бир оз тўхтатинг, илтимос.

Шофёр тормозни босиб, машинани йўл чеккасига олиб тўхтатди. Шу пайт орқа ўриндикдаги йигитнинг чайир қўллари енгил пул топиш ишқивозининг томоғидан бўғиб, ўриндик суянчигига сиқиб қўйди. Шофёр типирчилаб, кишандек қисиб турган билаклардан қутулишга интиларди.

— Дамингни чиқарма!

— А-а-а!!!

— Тугатиб қўя қол! — деди хайдовчининг қўлларини ушлаб турган корейс йигит қизга қараб. Аёл чакалоқни эпчиллик билан кўтариб, шофёрнинг бошига яқинлаштирди-да, йўргакнинг ичига қўлини тикди. Тепки босилди. Бўғиқ ўқ овози эшитилди. Шофёрнинг қонга беланган боши шилқ этиб, рулга тушди.

Киракаш йигитнинг жонсиз мурдаси сохта «чакалоқ»нинг оқ чойшабига ўралиб, машина багажнигига жойланди. Корейс йигит рулга чакқон ўтирди. Ҳеч ким чурқ этмади. Бир оз

юришгач, чапга бурилиб, дала йўлига тушиб олишди.

Йўл четидан буралиб оқаётган анхорнинг ўзани кенгайган жойга етишганда, орқа ўриндикда ўтирган «зиёли» корейс йигитни туртди:

— Тўхтат! Шу ерга гумдон қила қоламиз!

Улар машинадан тушиб, багажникни очдилар-да, қон оқиб қизғиш рангга айланган чойшабга ўроғлик жасадни қоп ирғитгандек сувга отиб юборишди.

Рулга аёл ўтирди. Шериклар эътироз билдиришмади. Чунки у оддий киз эмас, «шеф»нинг эркатойи...

2. ТУЗОҚ

Ҳозир шаҳарда нима кўп — машина. Шахсий машинага эга бўлиш аксарият кишиларнинг олий нияти. Биров ҳалол маошини тежаб-тергаб сарфлаш ҳисобига жамғарган пулига, бошқа кимдир биров эса, қинғир йўллар билан топган маблағига машина сотиб оляпти. Кўчакўйларда йўл ҳаракати қоидаларини билиб-билмай рулга ўтираверадиган муштдай болалару ҳали она сути оғзидан кетмаган қизалоқлар машина ҳайдаб юрганини кўп-кўп учратиб қоламиз.

«Лашкар деган ахир бехато бўлмас», деганларидек мана шу эркатойларнинг ҳовлиқмаликлари туфайли йўлларда турли тасодифлар ҳам тез-тез содир бўлиб туради. Пачақланган машина эса, тобутдай хунук. Унга боққан саринг, кайфиятинг бузилаверади. Тезроқ тузатириб олиш керак бўлади.

Устахонадаги маш-машаларни эса, унга иши тушган билади. Қабул қилувчи киши машина

хужжатини кўздан кечиргач, усталар ишлаётган томонга ўтказиб юборади. Ҳамма савдо шундан кейин бошланади.

— Мотор ишдан чикибди, поршень, гильза яна футулкалар ҳам керак. Афсуски, бу нарсалар бизда йўқ, — дейди машинани уёқ-буёғини кўрган уста.

— Жон ака, бир иложини топинг, — деб ялинишга тушади машина эгаси. Устага эса шу керак. Ялиндингми, оғзидан чиққанини бажаришга мажбурсан. Йўқ деб кўр-чи, кавушингни тўғрилаб кўяди.

— Оғайни, Сиз ҳам ўзимизга ўхшаган шинаванда кўринасиз, — дейди у ялинганингизни сезгач маъноли кулиб. — Анави акангизга бир учраб кўринг.

Мақсад аниқ: пулига чидасанг, бас. Бир зумда ноёб эҳтиёт қисмлар ўз-ўзидан машинанг юрагига жойлашиб, ҳеч бир шикаст кўрмагандек ишлаб кетади.

Пачақланган машинани кўрганда эса уларнинг тиллари янада бийронлашади:

— Э, аттанг, бизда чап канот йўқ эди, ўнг канот бор, — дейишади гўё ачингандай бўлиб. Бордию ўнг канотни сўрасанг, «чапи» бор, уни си йўқ», деб афсусланишади. Олдинги эшикни илтимос қилсанг, орқа эшикни кўрсатишади. Сен эсанг ноиложсан. На чора? Бозор нархида олишга мажбурсан.

Бу шунақа жой — пачақланган машиналар тузатиладиган устахона.

Басавлат киши эшикдан кириши билан қабул қилувчи унга пешвоз чиқди:

— Мулла ака машинангизни олиб келдингизми?

— Йўк, машинам бутун. Ҳаммаси жойида. Менга Шокиржон керак эди, — деди гурур билан басавлат киши.

— Шокиржонми? Хув, пастрокда ишлаяпти. Марҳамат, ўтаверинг, — қўл ковуштириб, йўл бўшатди қабул қилувчи.

Басавлат киши усталарнинг ишига бир дақиқа разм солиб турди. Қора жомакор кийган, қотмагина, баланд бўйли уста унинг эътиборини тортди. У қўлидаги ёғоч тўкмоқни шу қадар усталик билан ишлатардики, машина қанотининг пачақлари бир маромда текисланиб борарди.

Бир вақтлар ўзи ҳам яхшигина уста бўлган. Ҳатто тузатишдан ташқари, баъзи эҳтиёт қисмларни ҳам қўлбола қилиб ясарди. Бора-бора бу хунарини атрофидагиларга ҳам ўргатди. Оқибатда шогирдлари ундан ўзиб кетишди. У эса «ўйин»дан чиқиб қолди. Эндиги вазифаси — фақат «клиент» топиш. Яхшиям «ўйин»дан чиққани. Бўлмаса, сохта эҳтиёт қисм ясовчилар қўлга тушганда, эҳтимол, у ҳам қамалиб кетармиди? Уста мусичадек бегуноҳ бўлиб, сувдан куруқ чикди...

Қора жомакорли йигитнинг ғайрат билан ишлаши унга ўзининг ёшлигини эслатди. «Афсус, умр қисқа... Ҳаш-паш дегунча ўтиб кетар экан», деб кўнглидан ўтказди у.

— Сиз — Шокиржонмисиз? — деб сўради басавлат киши ишлаётган йигитга яқин бориб.

Исмини эшитган уста овоз келган томонга қаради. Басавлат киши устомонликка ўтди.

— Кечирасиз, янглишибман. Мен бир шогирдимни йўқлаб келувдим. Сизни ўшанга ўхшатибман. Эшитишимча, у машиналарнинг «профессори» бўлиб кетган эмиш... Шунга...

— Амаки, профессор бўлмасак ҳам унча-мунча нарса кўлимиздан келади. Нима, машинангизни уриб олдингизми?

— Йўк, мен бўлак иш билан келган эдим.

— Майли, кўлимиздан келса...

— Кечирасиз, қанча маош оласиз?

— Нимайди? Бир юз ўттиз сўм.

— Кундалик чой чақа-чи? — басавлат киши чайнаиб уни яна гапга солди.

— Нима, сиз халқ контролиданмисиз? — аччиғланди уста Шокиржон.

— Жаҳлингиз чикмасин, ука, мен ҳам бир вақтлар сизга ўхшаш уста эдим. Ҳозир мана шунақа бир корхонада, масъул ишдаман. Бизда ҳам машина тузатилади. Кўли гул, чаққон усталар керак. Афсуски, ҳамма жойда ҳам улар анқонинг уруғи. Ключнинг номерини ажратолмайдиганлар эса ачиб ётибди... Ойлигимиз ёмон эмас... Ҳар ҳолда чой-чақа ҳам чиқиб туради... Ҳа, майли, кечирасиз, мен борай энди...

Шокиржон шошиб қолди. Худонинг ўзи етказган шундай омаддан юз ўгириб бўладими?

— Амаки, сизда учинчи разрядга қанча тўлашади? — деб сўраганини ўзи ҳам сезмай қолди.

— Бу разрядга ҳамма жойда бир хил маош, — деди басавлат киши талмовсираган бўлиб, — лекин, сиз бизга борсангиз бешинчи разрядга тўғрилаймиз.

— Кечирасиз, ўзингизни таништирмадингиз?

— Мени Усмон ака деяверинг.

— Усмон ака, чой-чақаси канақа бўлади? Мижозлар серобми?

— Бу томондан ташвишланманг, ука, яхши

ишласангиз, мен ўзим сизни хурсанд қилиб тураман.

— Ундай бўлса... — Шокиржон ўйланиб қолди.

— Келишдикми?

— Келишдик.

— Эртага сизни кутаман! — Басавлат киши учрашув жойини тайинлаб, қандай виқор билан кириб келган бўлса, шундай виқор билан чиқиб кетди. Шокиржон шу пайт тузокқа илинганидан ҳали беҳабар эди.

3. ҚОРА БЕЛБОҒ СОҲИБИ

Шаркираб оқаётган сув тошдан-тошга урилиб, мавжланар, тўрхалтага солиб, оқизоқ қилиб қўйилган шишалар бир-бирига тегиб шикирларди. Ариқ тепасига ўрнатилган ёғоч сўрида улфатчилик кизиган, фақат Қодир «сапча» мудрарди. Унинг «сапча» лақабини олганига кўп бўлган. Ёшлигида Қодир кўшни полизга ўғрилиққа тушиб, қоронғида қопни тўлдириб қовун ўрнига сапча узибди. Қайтаётганида қоровул чол тутиб олибди-да, чайла устунига боғлаб қўйиб, роса дўппослабди. Обдан хумордан чиққандан кейин ёрилган хом сапчаларни орқалатиб маҳаллага сургаб келибди, эл-юрт олдида шармандасини чиқарибди.

Шу воқеадан сўнг у Қодир «сапча» деган лақаб орттириб олди. Қодир «сапча» ёшлигиданок ўқишни ёқтирмасди. Амал-тақал қилиб олти синфни тугатди-ю, ўқишни ташлаб кетди. Бирор ишнинг бошини ҳам тутмади. Маҳаллақўйда эса тўполоннинг бошида турар, у борган тўй уриш-жанжалсиз тугамасди.

Нима ҳам бўлди-ю, Қодир «сапча» тўрт-беш йил кўринмай кетди. Айтишларича, чўлда-

ги қариндоши билан қовун экиб, ҳосилни узок шаҳарларга олиб бориб сотган эмиш. Шу даврда безорилик қилиб икки йил камалиб ҳам чиқди. Ҳозир шаҳарда яшайди, тагида «Жигули». Кўпинча улфатлари билан шу боғдаги чойхонада ошхўрлик қилади.

Йигитлик даврасида карта ўйини аста-секин қизиқ борарди. «Банка» борган сари уқулиб, ғижимланган пуллар озгина-озгина ичиб олган йигитлар кўзини қамаштириб, меҳригиёдай ўзига тортарди. Басавлат Усмон ёнини қавлаб кўргач, Қодирни туртди:

— «Сапча», чўнтак қуриди, қўллаб юбор, банканинг ярми сеники!

Қодир сапча чўнтагидан бир пачка пулни олиб, дўстига узатди.

— Бунақаси кетмайди, пулинг тамом бўлдим, даврадан чиқ, қарз олиб, ўйинни бузма, — деди корейс йигит.

— Ишинг бўлмасин, сендан қарз олаётганим йўқ. Мана пул, банкага, — шундай дея Усмон бир пачка беш сўмликни ўртага ташлади. Корейс йигит таваккал қилиб картани устига бир уриб қўйди-да, Усмонга сузди, кейин ўзига олди. Даврадагилар Усмонга тикилиб қолишди. Иккинчи карта ҳам ўнлик чиқди. Ютишига шубҳа қилмаган Усмон:

— Оч, ўзинга, — деди мағрурона. Корейс йигит картасини очди. Туз! Ўтирганларнинг эси оғиб қолди.

Усмон қўлидаги карталарни жаҳл билан отиб юбораркан:

— Ғирром қилдинг, ғирром! — деб корейс йигитни туртиб юборди.

— Қўйсанг-чи, Усмон, оғиррок бўл! — деди корейс йигит писанд қилмай ўртадаги пулларни йиғиштириб оларкан.

— Қани, пулларни жойига қўй-чи, фирром қилмаган бўлсанг, энди мен ўйнайман сен билан, қани, суз картани, — деб Қодир «сапча» орага сукулди.

— Бўлди-да энди, Қодир оғайни, ҳозир шеф келиб қолади, ошнинг ҳам гуручини солиш керак, йиғиштиринглар, — Юсуф уларни тинчлантирмоқчи бўлди.

— Сен хавотир олма, пулни мен тикаман, олдин мана бу шוליфурушнинг шолисини ўриб олай, ўғирга солиб янчганимдан кейин Усмон билан курмагини терасанлар, бўла кол, — дея Қодир пиёладаги ароқни симирди-да, чўнтагидан бир пачка ўн сўмлик чиқариб ўртага ташлади.

Давра жим бўлиб қолди. Корейс йигит картани чийлади ва тартиб билан бир донасини Қодирга узатди, ўзига ҳам олди. Қодирники ўнлик эди. Яна карта сўради. Бу гал ҳам ўнлик чиқди. Корейс йигит иккинчи картани ўзига олиб биринчига қўшди-да, очиб ўртага ташлади. Ҳамма қотиб қолди, чунки ўртада иккита туз ётарди. Аламига чидай олмаган Қодир «сапча» уни яна ўйнашга мажбур қилди. Корейс йигит эса шошмай пулларни тахлаб, чўнтақларига жойлай бошлади. Дарғазаб бўлган Қодир «сапча» туриб, унинг ёқасидан олди:

— Ўйнайсанми, йўқми? — деб бақирди.

— Бўлди, етар энди, — корейс йигит бамай-лихотир эди.

— Бўлмаса, мана сенга! — дея «сапча» корейс йигитнинг кўкрагига қалла қўйиб юборди. Гандираклар кетган корейс йигит ҳам ўзи-

ни ўнглаб олгач, эпчиллик билан шундай кўз илғамас уриш усулини қўлладики, Қодир бир онда унинг оёғи остига чилпарчин бўлиб тушди. Буни кўрган Усмон ҳам корейс йигитга ташланди. У ҳам ток ургандек учиб кетди. Шу пайт сўрига яқин жойдан йўтал товуши эшитилди. Ҳамма ўша томонга қаради. Сўри яқинида ёши ўтиб қолган устахона қоровули турарди:

— Қани, менга ҳам ўша қаратэ усулини қўлла-чи, — деди жаҳлдан мўйловини силаб.

— Кечирасиз, ўзидан чиқди, — корейс йигит ўзини оклашга ўтди. Акс ҳолда шефнинг жаҳли чиқса тамом, асло кечирмайди. Воқеа тафсилотини эшитган Шеф:

— Ютказгандан кейин мард бўлиш керак, «Сапча», — деди ва унга икки пачка ўн сўмлик узатди. — Ол, олавер, пулинг бўлмаса жинни бўлиб қоладиган одатинг бор!

Қодир сапча пулни олиб, чўнтагига солди.

— Энди Кимсандан узр сўра, — буюрди Шеф.

Кимсан дегани бу корейс йигит эди. Аслида уни Ким Сергей дейишарди. Олдинлари у кўнгилли спорт жамиятида тренерлик қиларди. Қаратэ бўйича мамлакат чемпионатларида ҳам қатнашган. Бир марта у «кураш устаси» деган ном олиб, қора белбоғ тақишга муяссар ҳам бўлган. Шундан кейин у бу шон-шухрат оғушида ҳеч кимни менсимай кўйди. Ичкиликка берилди. Муштлашиб, камалиб чиқди. Шеф билан ҳам ўша жойда танишган.

Сўрига жойлашиб олган Шеф қолганларни ҳам ўтиришга таклиф этди. Пиёлаларга қуйилган арок даврани бир бор айлангач, Шеф гап бошлади:

— Маълумотларга кўра, аэропорт, вокзал ва автостанцияларда бола кўтарган аёлларни милиция текшираётган эмиш. Қодир, сен Манкангни вақтинча кўздан йўқотиб тур. Шунда ҳаммамизга ҳам тинчроқ бўлади. Анави кунги «оқ тулпор»дан кейин унинг асабининг мазаси қочибди. Яна худо кўрсатмасин... — Шеф бир оз нафасини ростлаб давом этди. — Бундан кейинги ҳамма иш Қимсаннинг иштирокида бўлади. Тушунарлими?! Менга қандай ишонсанглар, Қимсанга ҳам шундай ишонинглар, мен унинг мардлиги, ҳалоллигига кўп марта гувоҳ бўлганман, келишдикми? — Бошлиқнинг амри вожиб дегандай ҳамма бошини эгди.

4. УН УЧИНЧИ КИЛОМЕТРДАГИ ВОҚЕА

Майор Хусан Комилов кабинетига кириб келганда эрталабки почта иш столи устида турарди. Одати бўйича, ҳозиргина навбатчи келтириб қўйган оператив ахборот билан таниша бошлади. У кўп йиллик иш фаолияти давомида шунга ўрганиб қолган. Аввал ахборотни кўздан кечиради. Кечиктириб бўлмайдиган оператив ишларни дарҳол ҳал қилади.

Мотоцикль, мопед, яшил «Москвич-412», оқ рангли «Жигули», яна кизил «Жигули». Бу — ўғирланган, олиб қочилган транспортлар рўйхати. Майор жабрланувчиларнинг аризаларига нигоҳ ташлади. Ҳар галгидек ўз анқовликларини хаспўшлаб ёзилган арзномалар. Қизик, транспорт воситаларини назоратсиз қолдиришади. Бундан фойдаланган ўғрилар уларни қашатиб, машинани олиб қочишади. Эгалари эса милицияга кўз ёши қилиб келишади, баъзилари: «Ёмон ишлайсизлар, ўғриларга қат-

тикрок жазо бермайсизлар», деб дўқ ҳам уришади. Гўё уларнинг бепарволиклари учун милиция айбдордек.

— Буниси кизик бўлди-ку, — дея бир қоғозга тикилиб қолди. Маълум бўлишича, Тошкент ҳалка йўлининг ўн учинчи километрида арик ёқасидан оёқ-қўли боғлоғлиқ шофёрни топишибди. Унинг маълумотига кўра, кеч соат 23-00 да автостанциядан ўтирган икки йигит ва бир киз Шифокорлар шаҳарчасига олиб бориб қўйишни илтимос қилишган. «Биз студентлармиз, — деган улардан бири ўзларини таништириб, — ҳамшаҳарларимиз келишган экан, ўша ерда бир квартирага қўнишибди. Кеч бўлса ҳам бориб хабар олмасак, хафа бўлишади. Ахир узок йўл босиб келишган...»

Йўлнинг ўн учинчи километрига етишганда, киз бетоқатланиб, машинани тўхтатишни илтимос қилган. Шу пайт орқа ўриндикда ўтирган икки йигит кизнинг илтимосига чалғиган шофёрга бараварига ҳужум қилишган. Юрак касали ҳуружга келиб, ҳушидан кетган ҳайдовчини улар «ўлди» деб ўйлаб, ҳар эҳтимолга қарши қўл-оёғини боғлаб, йўл четига ташлаб кетишган. Орадан бир оз муддат ўтгач, у ҳушига келиб, ўткинчи машина ёрдамида милицияга хабар етказган. Маълумотда унинг иш жойи ва уй адреси аниқ кўрсатилганди.

«Безорилар қачонгача шундай қабихликлар қилиб яшаркинлар», деб кўнглидан ўтказди майор ва сигарета тутатиб, ҳовлига қараган дераза ёнига борди.

Олам осойишта. Теракларнинг ям-яшил япроқлари енгил шабадада тебраниб, шилдирайди. Дарча яқинига эгилган шохга қўнган икки мусича беозор кукулашади. Эндигина уфққа

кўтарилган қуёшнинг тарам-тарам нурлари те-
раклар учуда ўйнайди. Табиат сокинлиги тунги
воқеалар гирдобини ўз бағрига олгандек...

Хона эшиги тақиллади.

— Киринг, — деди майор иш столи сари
юриб. Кабинетга ўрта бўйли, чарм куртка кий-
ган, кош-кўзлари қоп-қора, истараси иссиқ бир
йигит кириб келди.

— Рухсат этинг, ўртоқ майор, давлат авто-
инспекцияси бошқармасидан сизнинг ихтиёрин-
гизга юборишди, милиция капитани Шерзод
Баҳромов.

— Жуда яхши, капитан, қани ўтиринг, —
майор уни креслога таклиф этиб, ўзи ҳам жойи-
га бориб ўтирди. — Шерзод Баҳромов, нега-
дир олдин эшитмаган эканман...

— Бўлиши мумкин, ўртоқ майор.

Хусан Комилов унга «нега?» дегандек са-
вол назари билан қаради. Капитаннинг қимти-
наётганини кўриб сўради:

— Неча йилдан бери ГАИда ишлайсиз?

— Унча кўп бўлгани йўқ, бу ерга келганимга.

— Тушунтириброк гапиринг, капитан.

— Кечирасиз, ўртоқ майор, олти йилдан бе-
ри Москвада ишлардим. Оилавий сабабга кўра
яна туғилиб-ўсган шаҳримга қайтишга тўғри
келди. Асли Шайхантовурданман. Армия хиз-
матидан кейин Саратовдаги милиция ўрта мах-
сус мактабини тугатганман.

— Яхши-яхши! Демак, Москвада тажриба
орттиргансиз. Тошкентга ишга келиб жуда ях-
ши қилибсиз. Кеча бошлиқингиз билан гапла-
шиб, сизга ўхшаган йигитлардан сўраган эдим.
Бир-икки ой бирга ишлаймиз. Бизга ёрдамин-
гиз керак бўлади.

— Бажонидил, ўртоқ майор!

— Жуда соз! Ҳозирча мана бу ахборот билан танишиб чиқинг-да, шофёрни топиб, суҳбатлашинг. Уёғини ўзингиз биласиз. Кечкурун соат 20-00 да группа аъзоларининг ҳаммаси шу ерда йиғилади. Қолган гапни ўшанда гаплашамиз. Ха, айтгандек, бир вақт бўлганда Москва таассуротларини батафсил гапириб берасиз.

— Хўп бўлади, чиқишга рухсат беринг.

— Рухсат!

Шерзод бошқармадан чиқиб, кўлидаги адресга қаради: Октябрь массиви...

Баҳромов шаҳар кўчаларидан борар экан, кейинги йилларда қад кўтарган биноларга, чиройи очилиб кетган хиёбон ва боғларга суқланиб тикилар, унинг шаънига доғ туширмоқчи бўлганларга ич-ичидан лаънатлар ўкиб одимларди.

4. ҒАЛАТИ УСТАХОНА

Пайшанба кунги кидирув ишлари кўнгилдагидек натижа бермаганидан Хусан Комиловнинг кайфияти бузилди. Ахир, тўпланган ашёвий далиллар шунчалик кўп эдики, ҳар қандай Шерлок Холмснинг ўзи ҳам ҳавас қилса арзирди. Лекин жинойтчилар тугилмаган, очикда юриб, гўё унинг устидан кулиб, масхара қилишаётгандек эди. Суратдаги қизнинг уйини назорат қилиш эса ҳеч нарса бермади. Аникланишича, у 2—3 кун аввал кўлида чамадон кўтариб, бир йигит билан бирга уйдан чиқиб кетган, шундан кейин бу ерга қайтиб келмаган.

Телефон жиринглади.

— Салом! ГАИдан? Эшитаман! Кидирувга берилган машиналар қисмлари рўйхатими? Ҳозир, номерини қайтаринг. Ҳа, ҳа! Яхши! Машина эгасини 10-15 минутга бирор баҳона билан ушлаб туринг, биз тезда ётиб борамиз, — Хусан Комилов шундай дея трубкани кўйди ва шошиб эшикдан чикди. Йўл-йўлакай эксперт ходими Юрий Николаевич Михайловни ҳам олиб, машиналарни техник назоратдан ўтказиш жойига қараб кетишди.

«Жигули» машиналари тузатадиган устахонани шундоқ биқинига жойлашган ГАИнинг техник назорат қилиш майдончасида юзга яқин енгил машина йиғилганди. Улар тартиб билан навбат кутишарди. Оператив машина майдончанинг ўртасига кириб келганда, милиция катта лейтенанти уларни кутиб олиб, копоти очик «Жигули» ёнига бошлади.

— Сиз, Юрий Николаевич, машина билан шуғулланинг. Эгаси каерда? — сўради майор.

— Шу ерда!

— Чакиринг!

— Хўп бўлади, ўртоқ майор!

Маълум бўлишича, машина эгаси Салим Қахҳоров шаҳар трестига қарашли катта ошхонада бош ошпаз бўлиб ишлар экан. 1980 йилда сотиб олинган оқ «Жигули» машинасини ўғли сўрамай, ҳужжатсиз кўчага миниб чиқиб юк машинасига уриб пачоклабди. Юк машинаси ҳайдовчисига ва ҳужжатсиз «Жигули» шофёрига протокол тўлғазилибди. ГАИдан олинган справка билан оқ «Жигули» устахонага топширилиб, тез кунда ҳеч нарса кўрмагандек яп-янги бўлибди-кўйибди. Тайёр бўлган машинани олиб кетай деб турганда, қисмларидаги рақамлар кидирилаётган машинаникига ўхшаш-

лигини аниқлаган милиция катта лейтенанти дарҳол майор Комиловга телефон қилган экан.

— Бу устахона бизни айлантирадиганга ўхшайди, — кўнглидан ўтказди Комилов. — Бугунги аниқланган факт ҳам шунга келиб тақалпти. Бу ердаги ишлар билан жиддий шуғулланиш зарур.

— Хушёрлигингиз учун раҳмат, ўртоқ катта-лейтенант! — Хусан Комилов ҳужжатларни кўлига оларкан, ГАИ ходимига бош силкиб кўйди. Кейин машина эгасига мурожаат қилди. — Сиз эса, ўртоқ Қаҳҳоров, биз билан бирга боришингизга тўғри келади. Баъзи нарса-ларни аниқлаб олишимиз лозим.

Дарвозадан олдин оқ «Жигули», кейин милиция машинаси чиқиб кетди.

Майор идораси томон йўл оларкан, боядан бери кўлида беихтиёр ушлаб турган ҳужжатларни папкасига солиб кўйди.

6. ОНАИЗОР НОЛАСИ

Майор Комилов Шерзод билан граждан кийимида азадор уйга яқинлашишганда, эшик олдида бел боғлаб турувчилардан ҳечким йўқ эди. Улар ҳайрон бўлиб бир дақиқа туриб қолишди. Шу пайт ҳовлидан эгнига бекасам тўн кийиб, устидан белбоғ боғлаган ўрта ёшлардаги азадор киши чиқиб келди. У саломга бош силкаб алик олди-да, индамай икковини ичкарига бошлади. Чўзинчок юзли маҳалла домласи ингичка, кироатли овозда тиловатни бошлаб юборди.

Фотиҳа ўқилгач, уй эгаси уларга чой қуйиб узатди. Комилов билан Шерзод хизмат юзасидан аввал ҳам бир келиб-кетишган эди.

Уларни таниган уй эгаси яна нима гап деган-дек савол назари билан қараб қўйди.

— Ғани ака, — гап бошлади Қомилов.

— Энди дунёнинг ишлари шунақа экан, бардам бўлинг!

Ўғлининг бевақт ўлиmidан қадди чўкиб қолган отанинг мишжаларида ёш айланиб, ерга қаради. Унинг елкалари титрарди.

— Узр, ярангизни янгилаб қўйдик. Начора, хизматчилик. Бир-икки жумбоқ чиқиб қолди. Биламиз, сизга ҳозир жуда оғир. Лекин баъзи нарсаларни ойдинлаштиришда бизга ёрдам беришингиз керак бўлиб қолди. Қотиллар очикда. Уларни тезроқ қўлга олиш керак! — деди милиция ходими.

Ғани акага фанзанди тўғрисида гапириш чиндан ҳам оғир эди. Умр бўйи ҳалол меҳнат қилиб келган бу одам ёши анча жойга бориб қолганда икки қиз устига бир ўғил кўрди. Оилада кўпдан орзиқиб кутилган ўғил дунёга келганда, Ғани ака беҳад хурсанд бўлиб фарзандига Муроджон деб исм қўйди. Умр йўлдоши Фазилатбону болани ниҳоятда эркалаб ўстирди. Ғани ака ҳам ёлғиз ўғил деб кўпинча индамас эди. Саккизинчи синфни бир амаллаб битирган Муродиллани отаси ҳунар мактабига беришни мўлжаллаган эди, аммо Фазилатбону кўнмади. Мен ўғлимни институтга киргазаман, деб туриб олди. Ғани ака яна ён берди. Бу орада Ғани акага қурилишдан мукофотга «Жигули» автомашинаси берилганда ҳаммадан кўра Муроджон терисига сиғмай қувонди. У машина ҳайдашни ўрганиб олгач, уни ювиш баҳонасида, онасидан қалитни олиб кўчага тез-тез чиқиш одатини чиқарди. Ўнинчи синфни ҳам бир амаллаб тугатгач, институтга ҳаракат қилди,

аммо биринчи имтиҳондаёқ йиқилди. Сўнг шофёрликка ўқиди. Ўқиши битгач, таксида ишлай бошлади. Илгарилари оз-моз ичиб юрган Мурод таксичи ошналари билан улфатчиликни авж олдириб юборди. Сменадан бўш кунлари эса уйдаги машинада киракашлик қила бошлади. Ойиси ўғли топиб келаётган жарак-жарак пулларидан хурсанд эди. Ғани ака яна четга сурилиб қолди. Оқибатда эса...

Комилов Ғани акага газетага ўроғлик жун адёл билан оқ чойшабни кўрсатди:

— Машинада мана шу нарсалар бормиди?

Бир оз иккиланиб турган Ғани ака хотинини чақирди. Йиғлайвериш қовоқлари шишиб кетган, бечора Фазилатбону оқ чойшабдаги қон доғларини кўриб: «Вой болам», деб яна хушидан кетиб қолди. Онани сув сепиб ўзига келтиришди. Комилов саволни яна такрорлади. Адойи тамом бўлган онаизор «йўқ» дея олди, холос... Улар бу хонадондан елкаларига оғир юк ортилгандек секин-секин узоқлашдилар.

Шерзод уйига кириб келганида марказий телевидениянинг «Вакт» информацион программаси тугаган, «Дунё воқеа»лари бериларди.

— Овқатингизни иситиб келайми? — сўради ёнига келиб ўтирган хотини Маликахон.

— Иштаҳам йўқ, чойдан куй! — Шерзод шундай деб телевизорга қаради. Экранда фарзандини қотиллар ўлдириб кетган мажруҳ ливанлик аёл фарёд чекарди.

Шерзоднинг кўзига бу экрандаги аёл Фазилатбону бўлиб кўринди. У: «Ўғлимнинг қотилини топиб бер», деб нола қилаётгандек туюлаверди. Кейин кимдир бошини силагандек бўлди, бундай қараса — хотини:

— Чарчабсиз, дам олинг! — деб уни ўрнидан турғазмоқчи бўляпти.

Шерзод кўзлари юмук бўлса-да, уйғок эди. Унинг хаёлида қотилни қандай қилиб топиш режалари тузилаётганди.

7. ҲОЖИ

Ҳожи ака слесарь йигитлар билан бирга тушлик қилгач, ўзининг қоровулхонасига йўл олди. Унинг асл исми Ҳожиакбар. Ҳумсонлик катта бир домланинг ўғли. Замон ўзгариши билан падари бузруквори Суннатилла эшон ҳам замонга қараб турланди. Ўғлини янги мактабга бериб ўқитди. Аммо Ҳожиакбар энди оқу қорани таниганда, у оламдан ўтди. Учқур йигитча кўп ўтмай колхозга табелчи бўлиб олди. Бировнинг ҳақиға хиёнат қилиш шу ердан бошланди: чопилмаган ерлар учун «чопилди» деб тўлғизилган сохта ҳужжатлар билан колхозчилар ҳақиға хиёнат қилиш шу қадар авжига чиқиб кетдики, илон ёғини ялаган бригадир Тошмат ака ҳам Ҳожиакбарнинг усталигидан ёқа ушлаб қолди. Вақт ўтиши билан Ҳожиакбар экспедиторликни ҳам эгаллади. Ишламай топилган бойлик эвазига у уй-жойини тузатиб олди. Ҳамма иш ҳамирдан қил суғургандек борарди. Бирок районга тафтиш комиссияси келганда Ҳожиакбарнинг пайтавасига қурт тушиб қолди. Айби очилиб, камалиб кетди. Қамок муддатини ўтаб чиққач, энди Тошкентга йўл олди. Автобазага ишга кирди, сал вақт ўтмай шофёрликка ўқиб, ҳужжат олгач, шелуха ташийдиган машинада ишлай бошлади.

Шундан кейин Ҳожининг иши юришиб кетди. Кунига бир-икки машина шелухани ўмариб,

фалон пулга сотар, арзимаган қисмини бўрдо-кичилик базаси раҳбарлари билан баҳам кўриб, қолганини чўнтагига урарди. Ҳожи босар-тусарини билмай қолди, текин пул димоғини шишириб юборди.

Кунларнинг бирида у ресторандан яхшигина кайф билан чиқиб, фонтан олдидаги скамейкада сигарета чекиб, узоқ ўтирди. Ёз оқшомининг дим ҳавоси фаввора томчиларининг зарраларидан ҳаловат топгандек бўлар, Ҳожи эса кўйлагининг ёқасини ярмигача очиб, терак бўйи кўтарилаётган фонтанни ютиб юборгудек энтикарди.

Шу пайт ёнига икки аёл келиб ўтирди. Қирк ёшлар чамасидаги, тикмачокдек лобар жувон ўн беш-ўн олти ёшлардаги, енгсиз крепдишин кўйлаги остида олмадеккина сийнаси дарҳол кўзга ташланувчи, сочлари қирқилган, шўх қизчага муомаласидан онасига ўхшарди.

Ҳожи уларнинг ҳар иккаласига ҳам очкўзлик билан кўз сузиб тикилди. Гапга солиш учун баҳона қидира бошлади. Шу пайт иши ўнгидан келди. Бир маст йигит келиб, уларга гап отди: олдин соат сўради, кейин «вактингиз борми?» деб кўтара савдога ўтди. Аёл нажот тилаб атрофга аланглади. Ҳожи индамай ўрнидан турди-да, ҳалиги маст йигитни бир мушт билан ер тишлатди.

— Раҳмат! — деди аёл мулойим бир табасум билан. — Буларнинг дастидан кўчада ҳам бемалол юра олмайсан киши.

— Арзимамайди, — Ҳожи ўзи истаган куши туюққа илинаётганидек хушёр тортиб қолди, — юринглар, кузатиб кўяман. Яна шериклари бўлса, фиди-биди қилиб юришмасин.

Аёл кизи билан такси бекати томон йўл олган Хожига итоаткорона эргашди. Улар бирга таксига ўтиришди.

— Исмингиз нима? — бепарво сўради Ҳожи.

— Марғуба, — деди аёл, — бу менинг қизим Оти Муҳаббат.

— Муҳаббатхон, она қизим, ҳалиги мастдан кўркмадингми?

— Бир оз кўркдим, бетинг кургурни қаранг, уялмайди-я.

— Мастдан ҳафа бўлма, мен бор эканман, сениям, онангниям ҳеч ким энди ранжитолмайди!..

Машина Чилонзор кварталларининг биринчи кўчада, кўп қаватли бино олдида тўхтади. Марғуба нажоткорини одоб юзасидан уйга таклиф қилди:

— Кечирасиз, исмингизни билмайман, юринг бир пиёла чой ичиб кетасиз.

— Исмингиз — Ҳожи. Энди... қанақа бўларкин? Бундоқ қараганда томоқ ҳам қақраб кетди-ку асли!

— Юра қолинг, Ҳожи ака, Муҳаббат қизингиз аччиқ чой дамлаб беради.

Шу таклифни кутиб турган Ҳожи таксининг пулини тўлаб, Марғуба кетидан зиналар бўйлаб юқорига кўтарилар экан, қандай қилиб бўлса ҳам бу бахт қушини кўлдан чиқармаслик ҳақида режа тузиб борарди.

Чой устида Марғуба эри бир йил аввал машина авариясида ҳалок бўлганлигини, кизи билан ёлғиз қолганлигини, Муҳаббат бу йил тўққизинчи синфга ўтганини, ўзи тикувчилик фабрикасида ишлашини гапириб берди. Ҳожи эса қамалиб чиққанини яширди. Хумсондан

Тошкентга келиб қолганини — пул топиб ўйланиш баҳонаси билан алмаштирди.

— Уй-жой қилмаганмисиз? — тўсатдан сўраб қолди Марғуба.

— Ота-она ўлиб кетди. Ёлғизлик. Бош-қош бўладиган одам топилмади. Мана, умр ҳам ўтиб боряпти.

— Ҳа, умр тез ўтиб кетар экан.

— Шунинг учун киши то тирик экан, ҳаёт лаззатларидан татиб қолиши керак, — Ҳожи «қаттиқ кетмадимми» дегандек Марғубага тик қаради. Аёл учирманинг маъносини тушуниб, кўзини олиб қочди.

Шу окшом Ҳожи Марғубаларникида ётиб қолди. Эртаси куни домла чақириб, уни никоҳлаб олди.

... Бир гал роса ичиб, маст бўлиб олган Ҳожи Марғуба билан Хумсондан Тошкентга қайтаётиб, кўчани кесиб ўтаётган аёлни машинаси билан уриб кетди. Бу фожианинг изини йўқотиш учун машинани шундай учуриб ҳайдадики, биринчи бурилишдаёқ машина бетон деворга урилиб ағанади. Шу авария туфайли ўзи умрбод ногирон бўлиб қолди.

Ҳожи яна қамалди. Муддати тугагач, энди у машина тузатадиган устахонада қоровуллик қила бошлади. Кўп ўтмай хаста хотини оламдан ўтди. Уйда, ўғай қизи Муҳаббат билан ёлғиз қолди. Энди унинг нияти яна бузилди.

Устахона директори билан оғиз-бурун ўпишиб, қинғир ишни авж олдириб юборди. Ҳар куни уйига ноёб совғалар ва даста-даста пуллар кўтариб келган Ҳожи Муҳаббатни алдади, қўрқитди ва охири тузоғига илинтирди...

8. КУТИЛМАГАН МЕҲМОН

Ташқари Ёшиқ тақиллаб қолди. У эринчоқлик билан ўрнидан туриб, эшикни очди. Ичкарига: «Ассалому алайкум, отахон», дея ўрта бўйли йигит кириб келди. Ҳожи ака «хўш» дегандек қўлини қовуштириб турарди. Йигит худди ўз уйдагидек бемалол, қўлида машина калитини ўйнаб, стол устида турган пиёладаги совуқ чойни симириди.

— Отахон, ижозатингиз билан яна бир пиёла ичамиз-да, — деди ва жавобини кутмай чойнақдан пиёлага тўлдириб чой куйди ва уни ҳам симириб юборди.

Ҳожи ака бу сурбет йигитнинг ҳаракатларини эшиқ олдида оғриниб кузатиб тураркан, ғижиниб қўйди. Лекин бу ички ҳолати бетига тепмай, ўзини босиб турарди. Яхнадан ҳузур қилиб ичган йигит такаллуфни кутиб турмай, стол ёнидаги сим қаравотга ўтирди.

— Бу июль ойи жуда иссиқ келди-а, отахон, айтишларича 50-йилда ҳам ёз шундай иссиқ келган экан. Тўғрими? — деб Ҳожини гапга солди йигит.

— Ҳа шундай бўлган эди шекилли, — деди Ҳожи ака ва ичида шуларни ўйлади. — Сен тирранча эшитганингни гапирасан, мен эса бундан бешбаттарини ҳам кўрганман. — Ўшанда ҳақиқатан ҳам у Учқудукда, олов қумлар бағрида эди. Унинг табиатидаги ифлос, жирканч, совуқ иллатлар шунчалик тошга айланиб, музлаб қолган эди-ки, Учқудукнинг иссиқ қумлари ҳам эрита олмаганди.

— Бу иссиқ кунда фақат аҳмоқ одамгина кўчага чиқади, ақлли одамлар эса оёғини ариқдан оқаётган муздек сувга солганича пивоҳўр-

лик қилади, улфатлари билан. Лекин эр йигитнинг номуси ҳамма нарсадан кучли. Ана шу нарса мени бу ерга етаклаб келди, — деди йигит тўтидек сайраб. Ҳожи ака уни бир оз гапдан тўхтаганини пайқаб, сўради:

— Йигитча, машинангиз бузилиб қолдими?

— Э, йўқ, бузилса майли эди. Машинани уриб, пачоқлаб олдик. Ҳу ана, тумшуғи пучукни кўряпсизми? — деразадан кўриниб турган машинани қўли билан кўрсатди йигит, — ўша бизники бўлади. Эртага базамиз мудирининг ўғилларини ЗАГС лари. Бу аҳволда тўйга бора олмасак, шармандаю шармисор бўламиз-а! Ҳа, бўлар иш бўлди. Энди тезроқ лочиннинг қанотларини янгилаб олсак, марра бизники, қанча кетса кетар, фақат хўжайин олдида обрў кетмасин. — Йигит соатига қараган бўлди. — Отаҳон, дарвозани очинг, тушлик ҳам тугабди, — деди.

— Э, йўқ, йигитча, олдин ҳужжатларни расмийлаштиринг, сўнг... Сиз олдин ичкарига кириб, усталардан биронтаси билан ҳам гаплашиб олинг. Чунки навбатда турганлар ҳали кўп.

— Отаҳон, мана бу яхна учун, — йигит чўнтагидан беш сўмлик олиб столга ташлади, — қолганини машина тузалиб чиққанда оласиз. — Йигит шундай деб устахонага кириб кетди. Ҳожи ака стол устидаги пулни секин чўнтагига соларкан мийиғида кулиб қўйди: «Бойвачча экан-ку, бу маҳмадона».

Эртаси куни роса соат тўққизда ваъдалашилганидек Шерзоднинг пачақланган машинаси устахона ҳовлисида яп-янгидек ялтираб турарди. У машинани кўриб завқланиб кетди. Қўлида қора мой латга ушлаб турган устага 200 сўмни бериб, очиқ дарвозадан чиққач, машинани

чеккага кўйиб, яна қоровул чол одига келди.

— Қўнглингиз тўлдими, йигитча? — сўради Ҳожи.

— Бўлмасам-чи, усталарингизнинг қўли гул экан, мана бу суюнчиси, — дея Шерзод Ҳожи акага бешта ўнталикни узатди.

— Акаси, исмингиз нима?

— Шерзод.

— Мени Ҳожи ака деяверинг. Мана, танишиб ҳам олдик. Машинангиз номерига қараганда шаҳарлик кўринасиз?

— Ҳа, Шайхантовурликман.

— О, буни қаранг, биз аслида бир жойдан эканмиз-у. Мен ҳам бир пайтлар Шайхонтовурдаги бозорча ёнидан жой олиб, зилзилагача ўша ерда турганман, кечирасиз, Шерзоджон, отангизнинг исмлари нима?

— Баҳром.

— Сиз магазинчи Баҳромнинг ўғлимисиз? Бозорча ёнидаги.

— Йўқ, дадамлар асли бухгалтер бўлганлар, уйимиз мактаб ёнидаги кўчада эди. Зилзиладан кейин Чилонзорга кўчганмиз.

— Ҳа, зилзила қурсин, биз ҳам Қорақамишга кўчиб кетганмиз. Ҳозир нима юмуш қиласиз, Шерзоджон?

— Хўжалик моллари базасида ҳисоб-китоб ишлари бўйича бухгалтерлик қиламиз.

— Ота касбини олибсиз-да, балли, кам бўлманг, Шерзоджон. Чўмич ҳам мой устида дегандек.

— Э, йўқ, фақат чўт қоқишу қоғозлар бор, холос. Борган сари ҳамма нарса қийинлашиб боряпти. Ҳар куни комиссия устига комиссия, текшир-текширлар шунчалик кўпайиб кетган-

ки, бирор нарсага кўл уришга ҳам юрак бетламайди.

Ҳожи ака диққат билан унинг гапларини эшитаркан, ўзича бир режа тузиб кўйди. Ҳожи ака постни сменадошига топшириб, кора брезент сумкани кўтарганча Шерзоднинг машинасига чикди.

— Бизни чорраҳагача ташлаб ўтасиз!

Машина чорраҳага етгач, Ҳожи ака:

— Шерзоджон, бугун ЗАГСни ўтказиб, соат еттиларда уйга келинг, мени бир жойга олиб бориб келсангиз, устага тўлаган пулингизни чиқариб оласиз. Сўнгра ўтириб бир отамлашамиз, — деб уй адресини ёзиб берди ва хайрлашиб машинадан тушиб қолди.

Кечкурун соат роса еттида Шерзод адресда кўрсатилган эшикни тақиллатди. Эшикни дўмбокқина аёл очди. Буни кутмаган Шерзод:

— Ҳожи ака шу ерда турадиларми? — деб сўради шоша-пиша.

— Ҳа, кираверинг, — унга йўл берди аёл ва, — дада, сизга келишибди, — деди.

Ҳожи ака Шерзодни самимий кутиб олди ва столга таклиф қилди.

Бир лаҳза ўтмай кўлида чойнак кўтариб бояги дўндик аёл хонага кирди.

— Жуда яхши бўлди-да келганингиз, Шерзоджон, ўзим ҳам зерикиб ўтирган эдим, — деди Ҳожи ака.

— Ваъда бердингми, уни бажариш керак, ЗАГСдан кейинги зиёфатни ташлаб, буёққа келавердик, — деди Шерзод ва аёл томон қараб кўйди. Кўзига у иссиқ кўринди, таниётгандек бўлди. Аёл узатган чойни оларкан, Шерзод унга яна қаради. Ҳа, жуда таниш чехра!

Унинг чарос кўзлари, ёйдек кошлари жуда-жуда таниш.

— Шерзоджон, қариллик курсин, таништириш ёдимдан кўтарилибди, бу менинг қизим Муҳаббатхон, — деди Шерзодга қараб Ҳожи ака.

— Мен эса сизни эшикдан киришингиз билан таниган эдим, — деди Муҳаббат ва кўшиб кўйди, — дада, ахир биз Шерзоджон билан бирга ўқиганмиз-ку.

— Узр, Муҳаббатхон, танитай қолибман. Ўзи ҳам олис йиллар ҳеч учрашмадик-да, — деб кўя қолди Шерзод. Бу хонадонга қадам кўяркан Шерзод кўп нарсаларни ўйлаган ва кўп нарсаларни кутган эди, аммо келиб-келиб ўз синфдоши Муҳаббат билан учрашишни хаёлига келтирмаган эди. Бу тасодифий учрашув сал бўлмаса Шерзодни каловлантириб кўяёзди. Хайриятки, бир пиёладан чой ичишгач, Ҳожи билан уйдан чиқиб кетишди.

Машинага чиқиб, ялпайиб ўтириб олган Ҳожи ака ўзининг режаси амалга ошаётганидан хурсанд эди. Шерзод эса вазиятни баҳолаб, бундан кейин ўзини қандай тутиш кераклигини ўйларди. Бошлиқлар билан маслаҳатлашиб олмаса бўлмайди. Яна бирор шунга ўхшаш тасодиф туфайли уларни чўчитиб кўйиши мумкин. У холда иш яна мушкуллашади. Сирли кулфга эндигина калит топилганда, уни йўқотиб кўйиш анчагина машаққатли бўлиши мумкин эди.

Шу куни Шерзод Ҳожи акани бир-икки жойга олиб борди. Ўйга қайтаётганда Ҳожи ака Шерзоднинг кўлига 200 сўм пулни нақд санаб берди ва эртасига ҳам худди шу пайтда келишни илтимос қилди.

Шу кундан бошлаб Шерзод ўн кунгача, кунда, гоҳо эса кунора Ҳожи акани шаҳардаги турли адресларга, устахоналарга, яна бир кун Чимкентга ҳам олиб бориб келди. Ҳожи ака Шерзоднинг машинасида ишини битириб бўлгач, унга 100, гоҳида 200 сўм нақд пул берарди. Шерзод Ҳожи акани олиб борган жойлар адресини ёдда тутиб, кейинчалик ёндафтарчасига ёзиб қўярди. У ҳар кун кундузи базага бориб нималарнидир ҳисоб-китоб қилиб ўтирарди ҳам.

Ҳожи ака — пихини ёрган туллак. Одам ёллашда, уни текшириб кўришда янги-янги усулларни қўлларди. Ҳа, ҳозир у Шерзодни текширмоқда эди. Буни пайқаган Шерзод бошлиқларидан у берган адресларни вақтинча назоратга олмасликларини илтимос қилди. Ҳаттоки бир кун Шерзод хўжалик моллари базасининг қоровулхонасида Ҳожи аканинг қоровул чол билан чой ичиб ўтирганини ҳам узоқдан кўриб қолди. Бу эса уни янада сергаклантирди.

Ўн кунлар чамаси вақт ўтгач, Ҳожи ака Шерзодга яп-янги оқ рангли «Жигули» машинасини кечаси ҳайдаб Самарқанддаги кўрсатилган адресга ташлаб келишни топширди ва қўлига нақд 500 сўм пул тутқазди. «Бу иш Ҳожи акани ҳақиқий топшириғими ёки галдаги синаш усулими?» — Буни ўйлаб Шерзоднинг боши қотди. Ҳожи ака унга бу топшириқни ҳар кунгидек шаҳар айланиб уйга қайтаётганда соат ўн яримларда берди. У шу дамда зудлик билан устахонага қайтиб, машинасини устахонада қолдириши, ўзи эса айтилган янги «Жигули»ни Самарқандга ҳайдаб, шу тундаёқ етказиши керак эди. Ҳожи акани уйи олдида туширганида Шерзод уйнинг рўпарасида «Жигули» машина-

си турганини пайкади. У машинасини қайириб, йулга тушганида, уй рўпарасидаги «Жигули» ҳам жойидан қўзғалди. «Бу ҳам галдагидек синов усули бўлса керак», — дея кўнглидан ўтказди Шерзод.

Шерзод йўлда ҳеч қаерда тўхтамай устационага келди ва келишилгандек у жойда машинасини қолдириб, янги «Жигули»да Самарқандга йўл олди. Дам-бадам орқани кўрсатадиган кўзгуга қараб қўярди у. Лекин бирор шубҳали машинани сезмади. Шаҳардан чиқаверишда бошлиқларни огоҳлантирай деган ўй билан телефон-автомат ёнида тўхтамоқчи ҳам бўлди. Лекин мулоҳаза қилиб туриб, «текшираётган бўлишса-чи», деган хаёл билан тўхтамай йўлда давом этди.

9. МАНКА

Муҳаббатни то тонггача уйқуси келмади. Боши оғриб чикди. Ичган бир рюмка коньягидан бир оз енгил тортгандек бўлди. У ошнинг тузини татиб кўриб, бўй баробар ойна олдига келиб ўтирди. Сочлари тўзғиган, кўзлари ичичига тушиб кетган, қовоғининг остида кўкимтир шишлар пайдо бўлганди. Мана у уч кундирки, кечаси ухлай олмайди. Қоронғи тушдими, ётоқхона деворидан ўша мўйловли йигитнинг башараси кўз ўнгига келаверади. У яна туриб чироқни ёқиб юборади. Ҳар куни ажриққа ағанагандек безовталаниб, эрталабга яқин кўзи илинади-ю, бир лаҳза ўтмай, алаҳлаб уйғонади. Тушида ўша мўйловли шофёр йигит Муҳаббатга ёлғондакам ўралган оқ чойшабдаги чакалокни тутказади, ичини очиб қараса, Қодирнинг калласи. Шунда у чинқириб туриб кетади.

Ўша кунги коньякнинг таъсиридан маст бўлган Муҳаббат Қодирнинг далдаси билан бундай даҳшатли ишни амалга оширган эди. Ўзининг қилган ваҳшиёна ишидан энди у қийналарди. Муҳаббат ошхона столида турган коньякдан яна бир рюмка ичиб, ойна олдига қайтди. Бадани бир оз кизиб, кайфияти кўтарилди. Қодирнинг келишини ўйлаб, сочларини тартибга солди, кош ва кўзларига бўёқ суртди, яна ойнага қаради. Ҳа, хусни ҳали бир олам.

Кўлига бир даста модалар журналини олиб варақлай бошлади. Чунки у бугун Қодирга ёкишни истар, яна у сафарга ҳам отланаётган эди. Бирин-кетин икки журнални варақлаб, полга ташлади. Тиззасидаги журнални кўлига олди-ю, суюниб кетди. Чунки, унинг биринчи бетида ўзининг ёшлигида тушган сурати бор эди.

Муҳаббат ўшанда синфдош қизлар билан шаҳар айланиб, Навоий номли театр олдидаги фонтан ёнида музқаймоқ еб ўтирган эди. Фотограф йигит қизлар ичидан Муҳаббатни танлаб, фонтан ёнида қўярда-қўймай суратга олганди. Муҳаббатнинг расми журналнинг биринчи бетида босилиб чиқди. Расм баҳона бўлди-ю, у ўзининг бошқа қизлардан чиройлироқ, гўзалроқ эканига ишонди. Бу ишонч унинг хулқ-атворига ҳам таъсир қилди. Ўзини ҳаммадан юқорироқ қўя бошлади. Кўшни мактаб болалари билан дон олишиш одатини чиқарди.

Онаси Ҳожи билан топишгач, ишдан бўшаб, қизининг истакларини бажо келтира бошлади. Орадан бир муддат ўтгач, барча маишатбозликлар онасининг бошини айлантириб қўйди. Унинг Муҳаббат билан ҳам иши бўлмади қолди. Бу қизнинг хулқига таъсир кўрсатиб, дарслари ҳам ўлда-жўлда қолиб кетди. Янги адаси унга

ёка бошлаганди. Бу «ада» ҳар келганида турли совға-саломлар, баъзида эса пул ҳам бериб турарди. Сахий «ада»си келмай қолган кунлари пулга ўрганиб қолган ёш кизча уйдаги маишатбозликдан бўшаган шишаларни магазинга топшириб пулли бўларди.

Лекин бу узоққа чўзилмади. Бир куни авария бўлиб, ўгай отаси ва онаси фалокатга учради. Ўгай ота қамалиб кетди. Онаси эса оғир ишга яролмай, ногирон бўлиб қолди.

Марғубахон касалхонадан уйга янгигина қайтган кезлари эди. У кўпинча уйда бир ўзи ёлғиз қолар, Муҳаббат эса ҳар куни тушгача мактабда бўларди. Ногирон онага қарайдиган, дардлашадиган, унинг хаста кўнглини овлайдиган ҳеч ким йўқ эди. У кўпинча Ҳожи билан муносабатларини ўйлаб, ўйига ета олмасди. Турмуш қурмоқчи бўлганларида Марғуба: «ЗАГСдан ўтамиз», — деб тикилинч қилганда, Ҳожи унга: «Нима, сенга бир парча қоғоз керакми ёки менми?» — деб қайириб ташлаганди. Ўзининг ногиронлиги, кизининг бўйи чўзилиб қолгани учунми, онанинг кўнглига ҳар хил ўйлар келарди. Айниқса Ҳожи Муҳаббатга суқланиб қараганида Марғубанинг баданида чаён ўрмалагандек бўларди. Яна шайтонга ҳай бериб ўгай бўлса ҳам кизи-ку, деган ўй билан ўзини юпатарди. Муҳаббатни унинг кўзига камрок кўрсатиш ҳаракатини қиларди. Қиз кундан-кунга тўлишиб кўзга яқин бўлиб боряпти. Қани энди жойи чиқса-ю, тезроқ узатиб, бўйнидаги қарздан қутулса. Марғуба шу ўйлар билан ухлаб қолди. Туш кўрди... Марғуба чўчиб уйғонди. Атрофига қаради. Ҳеч ким йўқ. Бир оз ўзига келгач, тушининг таъбирини ўйлади. Нечун тушига биринчи эри Собиржон кирди экан?

Е унинг руҳини ранжитдими? Марғуба минг азоб билан ногирон бўлса ҳам биринчи мартаба ўрнидан аста кўзғалиб каравотдан тушди. Аммо каддини ростлай олмади. Алам ичра кўзларида ёш билан эмаклашга тушди. Эмак-лаб бориб тахмондаги эски кийимлар орқасидан Собиржоннинг расмини қидириб топди. Унга тикилганича, юм-юм йиғлади. Кўз ўнгида ўша бахтли дамлар гавдаланди. Собиржон кишлоқда биринчи суратчи бўлиб, барваста қоматли, кош-кўзи қоп-қора, хушбичим йигит эди. Ўшанда айни пахта терими қизиган пайт Марғуба дугоналари билан бригада шийпонида тушлик қилишарди. Ана шундай пайтларда қаёқдан-дир Собиржон келиб қолади.

— Ана, суратчи акамиз келяптилар, хув Собиржон ака, биз бу ердамиз, буёққа, — деб чувиллашишарди қизлар.

Эгнига украинча кўйлак кийган, бўйнига фотоаппарат осиб олган Собиржон терлаб-пишиб қизлар томонга келарди. Собиржон ҳамма қизларни. суратга олар, ҳеч кимни хафа қилмасди. Бир кун у Марғубани холи топиб уни алоҳида суратга туширди. Бошқа кун эса Собиржон Марғубанинг кўлига икки дона суратни тутқазди. Биринчи суратда Марғубанинг мажнунтол ёнида тушган сурати, иккинчисида эса унинг Собиржон билан ёнма-ён тургани тасвирланган эди. Шу баҳона бўлдию улар бир-бирлари билан иноклашиб, дўстлашиб кетишди. Дўстлик муҳаббатга айланди. Собиржоннинг уйдан совчилар келганида Марғубанинг уйдагилар йўқ дейишмади. Тўй бўлди, орадан бир йил ўтгач, янги оилада фарзанд дунёга келди. Собиржон унга менинг муҳаббатимнинг нишонаси дея Муҳаббат атади. Йиллар ўтди. Лекин

Марғубанинг бахтли тотув ҳаёти узоққа чўзилмади. Собиржон аварияга учраб, тўсатдан вафот этди. Буёқда иккинчи эри Ҳожи ҳам пешонасига сизмай қамалиб кетди.

...Муҳаббатнинг куни туғиб қолди. Яна совға-саломлар. Бу орада унинг хаста онаси оламдан ўтди. Қамокдан қайтиб келган дадаси у билан илиқ муносабатда бўлиб қолди. Энди совға-саломларнинг бари Муҳаббат учун эди. Ана шундай совға-саломлардан эриган Муҳаббат адасининг эркалаб силашларига қаршилиқ қила олмади. Кейинчалик эса ҳатто бундан лаззат олиб, унга ўрганиб қолди. Секин-аста у ўғай ота билан ичишга ўрганди. Кўп ўтмай ўғай ота унга тилла соат совға қилди ва уни ювиш баҳонаси билан яна иккови бирга ичдилар. Маст бўлиб қолган Муҳаббат шу тунни ўғай ота кўйнида ўтказди...

Олдинига йиғлади, сўнг дўқ-пўписа, сўнг алдов, сўнг ширин гаплар билан у тинчиб қолди. Бир қанча вақтдан кейин Муҳаббат Ҳожи аканинг уйига келиб-кетиб юрган «ота»сининг шогирди Қодир билан топишиб қолди. Ўғай «ота» ҳам ҳеч қаршилиқсиз оқ фотиҳа бериб, уларни қовуштириб кўя қолди. Ўз айбини осонгина ёпиб кўя қолган Ҳожи ака, ҳатто, уларга шаҳарнинг яхши жойидан кооператив уй олиб, уни жиҳозлаб ҳам берди. Бу билан у Қодир олдида ва бошқалар кўз ўнгида «оталик» бурчини адо этгандек эди. Лекин аслида у ўзи тузган режа бўйича иш тутиб, «куёв» борида ҳам, йўғида ҳам уларнинг хонадонига бемалол кириб борар, баъзида эса Муҳаббатнинг ўзи уни олдига келиб турарди. Ҳа, Муҳаббат Ҳожи ака қармоғига илинган «олтин балиқча» эди.

Уйда ўтириб зериккан Муҳаббат кўп ўтмай шаҳардаги меҳмонхоналардан бирида администраторлик қила бошлади. Хонадонларида Ҳожи ака бошлиқ тез-тез уюштириладиган ўтиришларнинг охири ҳамisha маишатбозлик билан тугарди. Молдек ичиб олган Қодир ағанаб қолгач, Ҳожи ака Муҳаббат билан тунарди. Уй шароитини бекаму кўст қилиб олгач, Қодир Муҳаббатни ишдан бўшашини талаб қилди. Хотини ҳам дарровгина кўна қолди. Ҳожи ака эса ҳар келганида камингга ишлатарсан, деб «қизи»га даста-даста пул ташлаб кетарди. Шундай бўлгач, ишлаб нима қилади. У шу тариқа ҳаётининг қандай ўтиб бораётганини ҳам сезмасди. Кундузлари кино-театр, кечкурунлари маишатбозликлар, булар ҳаммаси Муҳаббатнинг истак ва орзулари эди.

Мана, уч кундирки, истак ва орзулари поёнига етиб, у кўрқинчда, беҳаловат бўлиб қолганди.

...Эшик кўнғироғи чалинди, у бир сапчиб тушди ва қалтираб ўрнидан туролмай қолди. Эшикни ўз қалити билан очган Қодир ойна олдида ўтирган Муҳаббатни кўриб, гап қотди:

— Уйда экансан-ку, мен бўлсам кўнғирокни роса чалдим.

— Узр, кечирасан, мен эшитмай қолибман, — деди у ўзига бир оз келиб.

— Яна мода журналларини варақляяпсанми? — полдаги сочилиб ётган журналларга ишора қилди Қодир.

— Ҳа, йўқ, мен ўз суратимни томоша қил-япман, азизим. Қарагин, жуда зўр-а. — Муҳаббат журнални Қодирнинг кўлига тутқазди.

— Зўр-зўр, етар, бўлди, қани тайёрлан, ке-

тамиз, — Қодир шошиб турганлигини билдирди.

— Сенинг келишингга ош дамловдим, емайсанми?

— Ҳозир юракка ош сиғадими? Лекин бир рюмка бош оғриғи бўлса, ёмон бўлмасди, — деб томоғини тақиллатди Қодир.

— Ҳозир-ҳозир, — Муҳаббат ошхонадан иккита рюмка ва шиша тагида қолган коньякни олиб чиқди.

— Шу уйга эсон-омон қайтиб келиш ва яна бирга бўлишимиз учун, — деди Муҳаббат. Уриштириб ичишди.

Муҳаббат кеча тайёрлаб қўйган кичкина чамадонни эри қўлига тутқазди. Ўзи эса тимсоҳ тери сумкачасига стол ғаладонидан пул, тақинчоқларини, пардоз буюмларини олиб солди ва ойна олдида турган журнални ҳам қўлтиклаб уйдан чиқди.

10. ЭГАСИ ЙУҚОЛГАН «ВОЛГА»

Хусан Комиловнинг кабинети. Оператив йиғилиш қатнашчилари роппа-роса саккизда бу хонага бирин-кетин кириб келишди. Ҳамма жойлашиб олгач, группа аъзоларининг ҳисоботлари тингланди. Шерзоднинг ёнида ўтирган эксперт йигит икки-уч ой ичида ўғирлаб, олиб қочилган бир неча автомашина эгалари жуда аниқ нишон, миянинг орқа томонига ўқ узиш билан ўлдирилганликларини, отилган ўқлар ҳам бир хиллигини, оқ «Жигули» эгасининг топилган мурдасини унинг ота-оналари таниб олиб кетишгани ҳақида гапирди.

Автостанциядан олинган маълумот шуни кўрсатдики, мўйловли, оқ «Жигули» машинаси

бор шофёрни ҳақиқатан ҳам шанба куни кеч-қурун такси шофёрлари ўша ерда кўришган. Унинг машинасига йўрғакланган чақалоқ бола кўтарган эр-хотин ўтирган ва Жиззах томон кетишган.

Мурда ўралган оқ чойшаб ва жунли адёлда қурилиш трести меҳмонхонасининг тамғаси бўлган.

Ахборотларни диққат билан эшитган Ҳусан Комилов гап бошлади:

— Мен сизларни яна бир совуқ хабар билан таништирмақчиман. Кеча эрталаб Тошкент-Олмалик йўлининг 22-километрида ҳаворанг «Волга» автомашинаси топилган, Тошкент шаҳар номери билан. Олдинги ўриндикда қон излари бор. Мана олинган суратлар, — у кўлидаги фотоларни группа аъзоларига кўрсатди ва давом этди, — машинадан аёллар сумкаси ва битта журнал топилган. Айтиб кўяйки, сумкадан қизнинг адреси ёзилган ёндафтарча чиққан эмас. Фақат пардоз-андоз матохлари, қимматбаҳо тақинчоқлар ва 1800 сўм пул чиқди, журналда эса ҳеч қандай ёзув йўқ. ГАИдан аниқланишича, машина эгаси Тошкентда яшаб, шу ерда ишлар экан. Бирок, у ғойиб бўлган. Уйдагилари машинани танишди. Машинанинг ҳеч қаери зарарланмаган, фақат мотори бузук, ишламайди. Шунинг учун бўлса керак, машина ташлаб кетилган. Бор гап шу. Энди кимда қандай фикр бор?

— Бу жирканч ишларнинг бари бир группадаги жиноятчиларнинг иши бўлса керак, чунки бу қабихликларнинг кўпчилигида аёл кишининг иштироки ва нишонга аниқ урилган ўқларнинг бир хилдалиги шуни кўрсатиб турибди, — деди эксперт йигит.

11. ОПЕРАЦИЯ ТАСДИҚЛАНДИ

Шерзод барвақт туриб нонушта қилгач, ўғиллари Музаффар билан Равшанни боғчага олиб бориш учун йўлга тушди. Йўл-йўлакай хотинининг ишхонасига кўнғироқ қилиб, кечкурун болаларини олиб келишни унга тайинламоқчи, бугун иш кўп бўлиб, уйга кеч қайтишини айтмоқчилигини кўнглига тугиб қўйди.

Болаларини қолдирди-ю, адреси маълум меҳмонхонага жўнади. Эшикдан кириб: «Бўш ўрин йўк», деган ёзувни ўқиса ҳам администраторга юзланди:

— Опажон, Тошкентга командировкага келган эдим, уч кунга жой берсангиз!

Ўрта ёшлардаги кўҳликкина администратор кўзойнагини пешонасига кўтарганича:

— Жой йўк, ахир ёзиб қўйилган-ку, ёки ўқишни билмайсизми? — деди қошини чимириб.

— Кечирасиз, директорнинг хонаси қаерда бўлмасам?

— Ху, анави, иккинчи эшик.

Шерзод эшикни икки маротаба тақиллатиб хонага кирди. Хона тўрида ёши ўтиб қолган аёл алланималарнидир ёзиб ўтирарди.

— Салом, ўтиринг! — Саломга алиқ олиб жой кўрсатди директор.

— Мен милициядан, капитан Шерзод Баҳромовман, — деди йигит гувоҳномасини кўрсатиб.

— Хўш, хизмат? — савол назари билан қаради аёл.

— Бир масалада ёрдам беришингизни сўрардим, — деб ёнида олиб келган оқ чойшаб ва жун адёлни директорнинг столига қўйди

Шерзод, — мана бу нарсаларда сизларнинг меҳмонхонангиз тамғаси бор экан, шунинг учун сизни безовта қилдик.

Директор аёл чойшаб ва жун адёлдаги қон доғларини кўриб ранги оқариб кетди.

— Одам ўлдиришибдими?—дея сўради кўрканидан.

— Ҳа!

— Ким?

— Худди ана шу саволга жавоб истаб, бу ерга келдим. Сиздан илтимос, хазматчиларингизнинг рўйхатини берсангиз, уларга тўлғизилган ҳужжатларни ҳам, фақат... — деди Шерзод, бу гапларни ҳеч ким билмаслигини ишора билан тушунтириб.

— Ҳа, ҳа, тушундим, ҳозир, — дея директор хизматчилар рўйхати ва темир сандиқчадан қалин китобни олиб Шерзоднинг олдига қўйди. Хонадаги икки телефон кетма-кет жиринглай бошлади. Директор телефонларга хижолат тортгандек зўрға жавоб берарди.

— Сайёра Назаровна, сизга яқинроқ, холисроқ бўш хона берсангиз, бир оз ишламоқчиман, бу ерда сизга ҳам халақит берадиганга ўхшайман, — сўради Шерзод директорнинг кабинетида иш юришмаслигини билиб.

— Ёнимиздаги олтинчи хонада ишлай қолинг! — деди директор. — Бўш. Ҳеч ким халақит бермайди ҳам.

Анча-мунча текширувдан сўнг Шерзод кўлидаги ёзувлар билан яна директорнинг хонасига кирди:

— Менга мана шу рўйхатдаги уч кишининг делоларини берсангиз!

— Ҳозир, — директор яна темир сандиқни очди. Делоларни бирин-кетин титар экан, —

мана Султонованики, буниси Акбаровники, — стол устига иккита делони кўйди. Учинчи делони темир сандикдан тополмагач: «Вой эсим курсин-э, ахир танноз ишдан бўшаб кетган-ку», — дея ўрнидан турди ва шкафни титиб, чанг босиб ётган делони ҳам олиб берди.

Шерзод хонага қайтиб яна ишга шўнғиди. Султонова Сапура, 1948 йилда Тошкентда туғилган. Эри мебель фабрикасида ишлайди, 4 та боласи бор, фаррошлик қилади. Адреси Қорақамиш... у маълумотларни дафтарига ёзиб олгач, расмига қараб кўйди.

Монтёр Акбаров Қаримнинг делосини кўлига олди ва титкилай бошлади. 1951 йилда Тошкентда туғилган, уйланган, учта боласи бор. Шерзод бунинг ҳам адреси ва бошқа маълумотларини ёзиб, расмига қараб кўйди. Кўлига сўнгги — Ҳайдарова Муҳаббатнинг делосини олди. Исмини ўкиб кўргач, алланечук бўлиб кетди ва тезда расмига қаради. Расмда жуда гўзал жувон жилмайиб турарди. Расмга яна бир қаради. «Ахир бу Ҳожи аканинг қизи Муҳаббат-ку», эслади Шерзод синфдошини. Шундан сўнг у адресини ёзиб олди: Марказ — 14...

Шерзод ҳамма маълумотни ёзиб олгач, делодаги расмларни алоҳида-алоҳида қилиб, чўнтагидаги кичик фотоаппарат билан суратга олди.

У меҳмонхонадаги ишларини тугатгач, ёзиб олинган адреслар бўйича йўлга тушди. Биринчи Ҳайдаровани топмоқчи бўлди, лекин бир оз мулоҳаза қилиб, йўлидан қайтди. Бошқармага бориб, Ҳусан Қомиловнинг кабинетига кирди.

— Кечроқ кирарман, ўртоқ майор, — дея чиқиб кетмоқчи бўлди, бошлиқнинг столдаги қоғозлар ичига шўнғиб ўтирганлигини кўргач.

— Шерзод, ўтиринг, айни вақтида келдингиз, ҳозиргина экспертимиз Юрий Николаевич ҳам анчагина нарсалар топиб келибди! — деди майор бошини кўтариб.

Бошлиқ Шерзодга стол устидаги буюмларни кўришга имлади. Шерзод ўрнидан туриб буюмларни кўздан кечирди. Тимсоҳ тери ли аёллар сумкаси, ичида чети шокилали зирак, бўйинга осиладиган тақинчок, узук ҳам бор. Бундан ташқари бир неча пачка пул бўлиб, сумка ёнида журнал ҳам турарди. Шерзод журнални қўлига олиб варақлай бошлади. Қизиқарли ҳеч нарса тополмай журнални яна стол устига ташлади.

Жойига ўтирмоқчи бўлиб бурилаётган Шерзод бирдан тўхтаб қолди ва тезда журнални яна қўлига олиб, биринчи бетдаги расмга қаради-ю қотиб қолди. Журнал муковасида Муҳаббатнинг фонтан ёнида тушган сурати босилган эди. Шерзод Хусан Комиловга ўзининг ёшлик хотираларини гапира кетди. Муҳаббат ёшлигида жуда ҳам шаддод, бунинг устига бир оз енгилроқ эди. Шунинг учун бўлса керак, ўқитувчилар уни доим биринчи қатордаги партага ўтказиб қўйишарди. Шундай бўлса ҳам Муҳаббат ўқитувчиларнинг кўзини шамғалат қилиб, дарс пайтида нималарнидир ёзиб орқа партада ўтирган болаларга оширарди. Қизнинг кўп ўртоқлари ҳам ўғил болалар эди. Саккизинчи синфда ўқиб юрган пайтлари Муҳаббат бошқа қизларга нисбатан тез етилди. Тўлишиб, ранглари тиниқлашди. Нозик қомаги, бўртиб турган кўкраклари, ўйнаб турган оҳу кўзлари уни кўзга яқин кўрсатарди. Шунинг учун у тенгдош қизларни менсимас, юқори синф йигитлари билан дўстлашиб юрарди. Шерзод ҳам Муҳаббат-

нинг ишқивозларидан эди. Ўша пайтларда у бо-зорча ёнидаги кўчадаги кичик бир ҳовлида ёлғиз онаси билан турарди. Уларникига дарс қилиш учун келган болалар пластинка кўйиб, ўйинга тушишарди. Бир куни Шерзод Муҳаббат билан очикчасига гаплашиб олди. Болалар дарс тайёрлаб ўтиришарди. Шерзод имтиҳон саволлари ёзилган билетни кўтариб нариги хонага ўтди. У хонадаги Муҳаббат уйнинг тўрида турган бўй баравар тош ойнага ўзини солиб қоматини томоша қилиб олди-да, Шерзоднинг шарпасини сезиб ўгирилди. Бошига оқ ҳарир рўмол ташлаб олган, икки қошининг ўртасига катта қора ҳол кўйиб олган Муҳаббат ҳинд қизига ўхшарди. Шерзоднинг юраги шув этиб кетди. Қиз унинг шундай рўбарўсига келиб тўхтади. Шерзод Муҳаббатнинг иссиқ нафасини, ҳаяжондан титраётганини сизди. Бу титроқ унга ҳам ўтди. Юрагида ширин бир орзиқиш пайдо бўлди. Кейин... кейин қизнинг мулоғим билакларидан шартта ушлаб, юзидан ўпдими-ўпмадими, аниқ эсида йўқ. Бетига тушган шапалок зарбидан қип-қизариб кетди.

Сал ўтмай Муҳаббат хонада чир айланиб ўйинга тушарди. У хурсанд эди.

— Қара-чи, ҳинд қизларига ўхшайманми?— Ораларида ҳеч гап ўтмагандек сўради у Шерзоддан.

— Ҳа!.. кино юлдузи Наргизга ўхшайсан,— деди ўспирин ловиллаётган юзини сийпалаб.

Бу орада дарс тайёрлаётган синфдошлари ҳам бирин-кетин улар турган хонага кириб келишди.

— Муҳаббат, бу раксни сен фақат Шерзодга кўрсатмоқчи бўлдингми? Ўл-а, сиринг очил-

ди-ку, синфдошлар бараварига қаққаха отиш-ди. Шерзод баттар қизариб кетди.

...Яна икковлари ёлғиз қолишди.

— Билсак бўладими бу ошиқ куёвбола келажакда ким бўлмоқчилар? — сўради шахло кўзларини ўйнатиб Муҳаббат.

— Ўзинг-чи, ўзинг ким бўлмоқчисан? — саволга савол билан жавоб берди Шерзод.

— Менми? Кино артисти. Лекин ойим ўқитувчи бўласан деяптилар. Менимча, сен машҳур учувчи ё спортчи бўласан. Шундайми? — у бармоғини оғзига солиб, қошларини учириб ноз билан ўспиринга қаради.

— Йўк, нега? Мен машиналарни тузатадиган уста бўлмоқчиман.

— Вой, қора ишчи бўлиш учун ўқиш керак эмас. Нима қиласан овора бўлиб ўқиб!

— Машиналарни тузатиш учун ҳам албатта ўқиш керак! 8-синфни тугатиб ҳунар-техника мактабига кирмоқчиман.

— Унда мен билан юрганингда, ўртоқларим: «Енингдаги йигит ким бўлиб ишлайди?» деб сўрасалар, мен қора ишчи дейманми?

— Хошишинг.

— Ундай бўлса, орқамдан юрма! — У шундай дея эшикни шартта очиб синфдошлар ёнига чиқиб кетди.

Шерзод ёшлик хотираларини шу тариқа гапириб берди, Комилов суратли журнални кўлига олarkan, Шерзодга жавоб тариқасида ҳақиқатан ҳам гўзал экан, деб кўйди.

— Муҳаббатнинг қариндошларини биласизми? — сўради майор энди жиддий оҳангда.

— Янглишмасам, Олмалик шахрида холаси турса керак.

— Аниклаш керак! — Комилов коғозига нималарнидир ёзиб кўйди.

Эшик тақиллади. Хонага жабрланувчи «Волга» машинасининг ҳайдовчиси кириб келди:

— Чақиртирган экансиз.

— Ҳа, баъзи нарсаларни ойдинлаштириб олишимиз зарур. Неча йилдан бери шофёр бўлиб ишлайсиз? Қандай машиналарда ишлагансиз?

— 41 йилдан бери машина ҳайдайман. Коллективлаштириш йилларида, уруш йилларида турли марказдаги машиналарни ҳайдадим. Менга ҳукумат мукофотини ҳам беришган. 8 та фарзандим бор. Ҳаммаси уйли-жойли бўлишган. Энди дам оламан деганимда бу ташвиш ортикча бўлди-да.

Шофёр жим қолди.

— Бу қандай бўлди? Ишхонангиздагилар бизга сизни илғор шофёр, кўпни кўрган одам дейишади. Сиз эса давлат машинасида қиракашлик қилсангиз, — синчковлик билан тикилди Комилов.

— Тўғри, мен айбдорман. Менда бир камчилик бор. Бу ҳам бўлса, одамларга кўлдан келганча яхшилик қилсам, дейман. Менга бу одат шофёрликни ўргатган биринчи устозим Тешабой акадан қолган. У ҳар доим бир нарса ни такрорларди. Йўлда кетаётган йўловчини машинага солиб, узоғини яқин қил, савоб бўлади, дерди. Ўша кунги йўловчилар ҳам, шошиб турибмиз, дея худонинг зорини қилишган эди. Одамнинг оласини бир кўришда билиш қийин экан.

— Сиз ўз пассажирларингизни кўрсангиз, таний оласизми, мана бу суратларни бир кўринг-чи?

— Мана бу аёд! — деди ҳайдовчи ҳаяжонланиб. — Ҳа-ҳа, худди ўзи!

— Энди сиз ташқарига чиқиб тулинг, — бошлиқ экспертни чақиртирди. Юрий Николаевич келгач, икки кафтини бир-бирига ишқаб:

— Тугун ечиляпти, — деб кўйди.

Юрий Николаевични аниқланган маълумотлар билан таништириб бўлгач:

— Энди кимда қандай фикрлар бор? — деб сўради майор.

Юрий Николаевич ҳаворанг «Волга» машинасини қайта текширгани ва буюмлар ичидан сочни қисиб турадиган қисқич топилгани, бу қисқичга бир дона соч толаси қисилиб қолгани ҳақида гапирди. Мамнун бўлган бошлиқ экспертга:

— Яхши далиллар! — деб кўйди.

— Мана бу журнал муқовасидаги кизнинг суратини жабрланувчи кўрсатган сурат билан бир солиштиринг-а, — деди Шерзод.

— Менга бир дақиқа рухсат! — эксперт иккала расмни олиб хонадан чиқиб кетди. Бир неча минут ўтгач Юрий Николаевич шошиб яна хонага кирди:

— Бу худди ўша кизнинг ёшликдаги, чамаси ўн йиллар олдин олдирган расми, — дея столга ўз хулосалари ёзилган қоғозни ташлади...

Мамнун бўлган бошлиқ полковник билан телефонда боғланиб, ундан қабул қилишларини сўради. Розилик олгач, Юрий Николаевич ва Шерзодни полковникнинг ҳузурига бошлади.

Улар кириб келишганда полковник телефонда ким биландир гаплашиб турарди. У гаплашиб бўлгач, ўрнидан турди-да, ҳамма билан бирма-бир кўришди ва Хусан Комиловдан жамланган ахборотни эшитди. Столдаги расмларни

кўлига олиб узок тикилди. Сўнгра ўрnidан туриб ойна олдига караб юрди. Орқасига кўлини қилиб олган полковник ойна олдида бир дақиқа хаёл суриб, шаҳар кўчаларига тикилди.

— Менимча, энди далиллар етарли, ўртоқ майор, — деди полковник ва яна савол билан мурожаат этди, — ўғирланган машиналар қисмларининг номери бошқа шаҳарларга маълум қилинганми?

— Худди шундай, лекин ҳали жавоб олганимизча йўқ, — жавоб берди майор.

— Ҳа, бу бир оз вақт талаб қиладиган иш, лекин биз кутиб туролмаймиз, шаҳар раҳбарлари ҳам бу ишни тезлатишни талаб қилишяпти. Расмдаги қиз ҳақиқатан ҳам сизнинг синфдошингизми? — сўради полковник энди Шерзоддан.

— Ҳа, шундай бўлиб чикди, — бўшашиб жавоб берди Шерзод ва бу билан шуғулланишдан четлатишар экан-да мени, деб ўйлаб қолди.

— Бўшашманг, ўртоқ капитан, расмдаги синфдошингизни қўлга олишни ишониб сизга топширмакчимиз! — деди полковник унинг хаёлларини бўлиб.

Шерзод ўзининг беҳуда хаёлларидан ўзи уялиб кетди.

Полковник жиноятчилар тўдасини қўлга олиш операциясини тасдиқлади.

12. ТУНГИ ДИРЕКТОР

Устахонада иш тугаши билан қоровул чол темир дарвозаларни кулфлаб кўйди. Темир чойнакни кўтариб, дарвоза ёнидаги кичкинагина уйчасига кириб келди. Чойнакни стол устига кўйиб, бир неча пиёлага совук чойлар куйди.

Катта дарвоза кулфлангани сабабли устахонадаги слесарь йигитлар қоровул чол ўтирган уйча орқали ташқарига чиқа бошлашди.

— Ҳожи ака, яхна борми? — дея улардан баъзи бирлари стол устидаги чойдан ичиб кетишарди.

Кўп ўтмай эшик олдида қотмадан келган, баланд бўйли йигит кўринди. Бўшаган пиёла-ларга чой қуяётган қоровул чол унга ҳам яхна тутди.

— Йўқ, раҳмат, ҳозиргина газ сув ичган эдим, — йигит қўлини кўкрагига қўйиб миннатдорчилик билдирди.

— Шоқиржон, мана буни олиб қўй, шартимизга кўра бугун ҳафтанинг охири-ку, сенинг улушинг, — қоровул чол унга қоғозга ўралган нарса тутқазди.

Шоқир чол берган нарсани олиб чўнтагига солди-да, «раҳмат», деганича ташқарига чикди. Ҳамма тарқаб бўлгач, қоровул эшикни секингина ичкаридан беркитиб, директор кабинети томон юрди. Каттакон хонада директорнинг ўзи ёлғиз телевизор кўриб, чой ҳўплаб ўтирарди. Қоровул киргач, у ўрнидан туриб, жой кўрсатди, чолга чой тутқазди.

Буни ташқаридан кузатган одам директор жуда хушмуомала, одамнинг қадрига етадиган ғамхўр раҳбар экан деб ўйлайди. Аслида бунинг акси эди. Ҳожи аканинг қаллоблик бўйича шогирди бўлмиш бу кўғирчоқ директор олий мактабда ўқимаган, дипломни ҳам Ҳожи ака ёрдамида сотиб олганди.

— Мана бу сенинг улушинг, — Ҳожи ака унга қоғозга ўралган нарсани тутқазди. Директор бамайлихотир қоғозни очиб ичидагини са-

най бошлади ва «кам-ку» дегандек қараб кўйди.

— Бу галгиси камрок бўлиб қолди, Қодир ва сенинг айбинг туфайли. Ўзинг-ку битай деб қолган машинанинг ишини тўхтатиб, Шокир билан Кимсанни бошқа машинани тузатишга кўйдинг. Сен ўтирган креслоингдан ажраб қолишдан кўрқасан, бўлмаса тайёр лукма туриб, газетчи боланинг машинасини тузатармидинг? Ҳа, айёрсан, лекин бир ҳисобда тўғри қилдинг, шунда тинчроқ бўлади.

— Ҳожи ака, Манка Олмалик шахрига жойлашиб олибди, лекин йўлда Қодир билан ҳаворанг «Волга» машинасини «ов» қилишибди. Лекин у бузилиб қолиб, Олмаликка бошқа машинада кетишибди. Шошганидан Манканинг тимсоҳ тери ли сумкаси, ёдингизда бўлса керак, бу сумкани унга сиз совға қилган эдингиз-ку, ўшани машинада унутиб қолдиришибди. Сумка ичида 1800 сўм пул ва тақинчоқлари бор экан.

— Энди нима қиламиз? — Ҳожи ака дарғазаб бўлиб ўрнидан туриб кетди. — Лаънати очкўз, бу менга фалокат келтирмаса яхшийдди, — қоровул бошини чангаллаб қолди.

13. ТУППОНЧА ОТИЛМАДИ

Шерзод Олмалик шахридаги кўрсатилган адрес эшигини тақиллатганда, ҳеч ким жавоб бермади. Ёндафтарчасини олиб, тезда кичкина хатча ёзиб эшик тирқичига кистирди-да, орқасига қайтди ва меҳмонхонага бориб номер олди. Сўнгра шаҳар айлангани чиқди.

Муҳаббат бугун кафедра овқатланиб, бекорчиликдан кетма-кет икки сеанс кино кўрди. Лекин юраги бари бир сиқилар, негадир ҳаво-

тирланарди. Унинг кўзига ҳамма шубҳали кўринар, худди hozir биров келиб ушлаб олаётгандек туюларди. Лекин елкасига осиб олган сумкачадаги тўппончанинг қаттиқ темири баданига ботганида бир оз таскин топарди. «Яхши ҳам Ҳожи ака берган ана шу сабил қолгур бор, юракка бир қз далда бўляпти», деб ўйларди у. Уйга қайтиб эшикни очаётганда тирқичдан ок қоғоз ерга тушди. «Муҳаббатхон, сизга Ҳожи акадан дуойи салом олиб келдим. Соат ўнларда яна келаман, Шерзод», деб ёзилган эди хатда.

Муҳаббат суюниб кетди. Ҳар ҳолда Шерзод Ҳожи аканинг ишонган дастёри, қолаверса ўзининг синфдоши эди-да.

Соат ўндан сал ўтганда Шерзод кириб келди. Муҳаббат уни илиқ кутиб олди. Шерзод бир хоналик уйга тезда кўз югуртириб чиққач, Муҳаббатдан бошқа ҳеч ким йўқлигига ишонч ҳосил қилди.

Муҳаббат Шерзодни дастурхонга таклиф этди ва шкафдан бир шиша коньяк ва чиройли расм туширилган қандайдир чет эл виносини олиб столга қўйди. Ошхонадан нон, пишлок ва тарелкада совуқ газак олиб чиқиб, уни ҳам столга териб қўйди. Дастурхонга ўтириш олди-дан тошойна олдидаги чарм сумкасини олиб ўзи ўтирган стулнинг суюнчиғига осиб қўйди. Шерзод у ўтиргандан сўнг коньяк шишасини очиб қадаҳларга қўйди ва «учрашганимиз учун», деб у билан уриштириб ичиб юборди. Улар ёшлик йилларини, синфдошларини эслашди. Орачора Муҳаббат қадаҳларга коньякдан тўлдириб турди.

Шерзод қизик гап айтиб туриб, унинг қўли-

ни ушлаб олди, Муҳаббат эса сесканмай бепарволик билан кўлини тортиб олди ва:

— Шошмай 'тур, мен hozир, — деб ваннахонага кириб кетди.

Шерзод тезгина стул суянчиғидаги сумкачадан кичкинагина оқ тўппончани олиб, ўқларини чиқарди, ўзини жойига солиб кўйди. Сал ўтмай ваннахонадан Муҳаббат чиқиб, жойига ўтираркан, кўлини сумкага билинар-билинемас теккизиб кўйди.

— Нимага ичамиз энди, ёки яна ўша эски гапгами? — сўради Муҳаббат қувноклик билан.

— Бугунга етади, — жавоб берди Шерзод. — Мен сенга қизиқ бир ҳикоя сўйлаб бермоқчиман, — йигит ўрнидан туриб сервант олдига борди. Сервант устида Муҳаббатнинг портрет сурати турарди. — Мана шу суратдагига жуда-жуда ўхшаш бир аёл кечкурунлари ўз шериклари билан машина тўхтатаркан, ҳатто бир куни уни автостанцияда кўлида чақалоқ билан кўришибди. Сен кўркма Муҳаббат, сенинг кўлингда ахир чақалоқ бола йўк-ку! Ана шундай гўзал қиз сурати чоп этилган мода журнали кечагина ҳаворанг «Волга» машинаси ичида қонга беланиб ётса, қандай даҳшат-а?

— Шерзод! — Муҳаббат бақириб юбордида, йигитга тўппонча ўқталди. — Қимирлама, энди мен ҳам сенинг кимлигингни билиб олдим. Жонингдан умидингни узавер! — жувон тўппонча тепкисини босди. Аммо тўппонча чиқ этдию отилмади. Бутун умидлари чилпарчин бўлганини сезган жинойтчи аёл талвасага тушди. Ҳа, унинг ширин хаёллари пуч бўлиб чиққан эди.

14. ҚОҶОН

Тўрт сих кабоб билан бир жуфт думбалик сомсани тушириб тушлик қилган Ҳожи тишини кавлаб, чой қўйиш учун хона бурчагидаги сим каравот тагида турган темир чойнакни олиб ташқарига чикди. Устахона рўпарасидаги қайрағоч тагидаги крандан сув тўлдирди. Сўнг қўл ва бетини муздек сувда ювди. Чўнтагидан оқ рўмолни олиб юзини артаркан, устахона томонга беихтиёр ўгирилиб қаради. Шу пайт дарвоза олдига учта машина бирин-кетин келиб тўхтади. Ундан ўн чоғли киши шошиб тушди-да, Ҳожи аканинг будкаси томон юра бошлади. Машиналар олдида қолган уч киши эса дарвозага шошилиб занжирли қулф илишди.

Уларнинг бундай тезкор ҳаракатини зимдан кузатиб турган Ҳожининг оёқ-қўли бўшашиб, товонигача зирқираб кетди. У ўзини қўлга олди ва «дўконни ёпганларинг билан дўкончи ҳали ташқарида очикда-ку», деган ўй билан секин жуфтакни ростлаб қолди.

Кўп ўтмай устахонадан сал нарироқдаги бир уйга кирди. Ҳожи «қора кунимга яраб қолар», деган умидда бу уйни сотиб олиб, Муҳаббатнинг номига расмийлаштириб қўйган эди. У бу уйда муқим турмасди. Фақат устахонага ишга келгандагина кириб, хабар оларди, холос. Баъзи-баъзида машина олувчилар билан бўладиган яккама-якка учрашувларни ҳам айнан шу уйда амалга оширарди. Илоннинг ёғини ялаган Ҳожи қинғир йўллар билан тўплаган пулига олган яп-янги «Жигули» машинаси ҳам шу уйга қантариб қўйилганди. Машина ҳам Муҳаббатнинг номида эди.

Ҳожи шошилганча ҳовлига кириб эшикни кулфлади. Бирпас эшик олдида туриб, ташқарига қулоқ солди. Ҳаммаёқ жимжит. У секин-аста кўрқа-писа уйга кирди. Устки кийимини козиққа илди-да, гараж томон юрди. Машина устидаги чодирни олиб ташлади-да, икки канистр бензинни машинага куйди. Гаражга яшириб қўйган папкасини олди. Ичини очиб, ундаги пулларни кўздан кечирди. Тўппончани ўклаб, шимининг орқа чўнтагига солди. Сўнг машинани сал олдига суриб, унинг тагидаги ўрага тушди. Чироқни ёқиб, ўра бурчагидаги тоқчада турган майда-чуйдаларни бир четга сурди-да, тахтача тагига бостирилган чарм сумкани олди. Сумка ичидаги бир талай калитларнинг номерларини кўздан кечириб бошлади. Бу қора мой суркалган калитлар темирдан ишланган бўлмай, балки Ҳожи ака уларни соф тилладан тайёрлаган эди. Устидаги қора мойлар эса Ҳожининг ҳийласи эди, холос.

У узок сафарга отланарди. Бу сафар эҳтимол охиргисидир. Балки бу жойга у мутлақо қайтиб келмас. Ҳозирча Ҳожи ана шулар ҳақида ўйларди. У чакқонлик билан машинасининг орқа ва олдинги номерларини ечиб, ўрнига сохта номерларни тақди. Қўлини латта билан артиб, дипломат папка ва олтин калитлар солинган чарм сумкани қўлига олди. Машинани ўт олдириб эшик олдига яқинлашди-да, ҳадиксираган ҳолда ташқарига қаради. Яқин атрофда ҳеч зоғ йўқлигига ишонгач, бамайлихотир рулга ўтирди. У хотиржам эди. Чунки энди унинг машинасини ҳеч ким танймайди.

Кеч кириб, қош қорайган. Кўчада машиналар анчагина сийраклашганди. Ҳожи рулга ёпишиб оларкан: «Ишқилиб ҳеч ким сезмаган бўл-

син-да, — деди ўзига-ўзи, — бу гал ҳам сувдан курук чикиб олсам, йиққанларим умримнинг охиригача етади».

Ҳожи шу кетишда тўппа-тўғри Муҳаббатнинг уйига борарди. Чунки уни ташлаб кетиш Ҳожи учун қариганда бирдан-бир овунчоғи — суянчиғидан воз кечиш деган гап эди. Шу онда у ўз шериклари: Кодирни, директорни, корейс йигитни ҳам тақдирнинг кўлига топширди, фақат Муҳаббат билан олисроқ бир хилват жойга кетишни ўйларди. Ҳожи тўрт қаватли бино ёнида машинасини тўхтатиб, шошганча ундан тушди ва атрофга қаради. Ҳеч ким йўқ. Ҳожи иккинчи қаватга кўтарилди. У пиллапоядан юқорига кўтариларкан, юраги бир нарсани сезгандай, гўё ток ургандай шартта орқасига қайтди. Ташқарига чикиб машинага ўтирди-ю, зудлик билан жўнаб қолди. Энди унга бари бир эди. У ўз жонини қутқариш пайига тушган эди шу онда.

* * *

...Бу пайт Ҳусан Комиловнинг телефони жинглик қолди.

— Ўртоқ майор, Шерзодман.

— Эшитаман!

— Ўртоқ майор! Устахонадагиларнинг барчаси кўлга олинди. Фақат Ҳожи қочиб қолибди.

— Кўлга тушганларни тезда бошқармага келтиринг!

— Есть!

Орадан кўп ўтмай Ҳусан Комилов Муҳаббат яшайдиган бино олдига бир «Жигули» келгани, бироқ кўп ўтмай у орқасига қайтгани ҳақида хабар олди.

— Номерини аниқладингизми? — сўради майор.

— Ҳа, ВАЗ-2106. Ранги оқ. Номери 13—46...

Хусан Қомилов бир оз ташвишга тушди. Сўнг стол устидаги микрофонни қўлига олиб гапирди:

— Барча ГАИ постларига, ВАЗ-2106, оқ рангли, 13-46... номерли «Жигули» машинаси қўлга олинсин. Машинада хавфли жиноятчи бор. Қуролланган бўлиши эҳтимол. Зудлик билан топиб, қайси томонга кетаётганлигини аниқлаб хабар қилинг. Навбатчи, ГАИ вертолётини тайёрлаш ҳақида хабар беринг!

Хусан Қомилов бошида минг-минг хаёллар чарх уриб соатига қаради.

— Ўртоқ майор, навбатчи гапиряпти. Қидирилаётган машина топилди. У Тошкент ҳалқа йўлидан «Роҳат» ГАИ пости томон кетяпти. Тезлиги юқори! — деган овозни эшитиб, ҳушёр тортди.

— Яхши! Кузатувни давом эттиринг. — Майор яна қисқа-қисқа кўрсатмалар бера бошлади, — биринчи группа машинада ўша томонга йўл олсин! Олдиндаги ГАИ постига ҳам хабар қилинг, тўхтатмасин. Фақат йўналиши аниқлансин. Иккинчи группага мен раҳбарлик қиламан. Шерзод ҳам мен билан бўлади, вертолёт тайёрми?

— Учишга тайёр турибди!

— Яхши, кетдик!

Хусан Қомилов билан Шерзод тушган вертолёт бир зум ўтмаёқ осмонга кўтарилди. Рақия орқали алоқа ўрнатилди.

— «Марказ», машина Тошкент-Олмалик, трассасига чиқиб олди, қандай кўрсатма бўлади? Қабул...

— Кузатилсин! Машина нечанчи километр-да кетаётир?

— Улгурса бўлади. Аммо яна бир ҳаракат қилиб кўрайлик-чи. — Майор шундай деди-да, учувчига пастлашни буюрди. Ўзи эса микрофонни кўлига олиб буйрук берди: — 13-46. Машинани ўнгга олиб тўхтатинг!

Аммо бу буйрук машина ҳайдовчисига етиб бормади.

— Мен «Марказ». Трассани 50-километрдан тўсинг!

Вертолёт баландга кўтарилиб, зудлик билан олдинга интилди. Узоқда юк машинаси борарди. Шерзод машинага қараркан:

— Ўртоқ майор, миямга бир фикр келди, — дея майорга юзланди.

— Хўш, канака фикр, — сўради майор.

— Ана шу юк машинасидан фойдалансак қандай бўларкин? Вертолёт пастлаганда мен кузовга тушаман. Машинани бошқаришни кўлга олиб, у билан йўлни тўсаман. Балки, 50-километрдаги йўл тўсилган жойда одамлар бордир. Жиноятчи эса қуролдан фойдаланиши мумкин. Бу эса теварак-атрофдагилар учун хавфли. Майор кабинадан пастга қараркан, ўйга толди.

— Тўғри, — деди сўнг у. — Бирок 50-километргача жиноятчини қўйиб юбориш мумкин эмас. Шерзоднинг фикри-чи? Унда жон бор. Аммо... Вертолётдан машинага сакраш анча хавфли.

— Вертолётни машинанинг устига қўндирсак қалай бўларкин?

Бу фикрни Комилов Шерзодга айтаркан, унга керакли топшириқларни тушунтирди ва микрофон орқали навбатдаги буйрукни берди:

— «Атиргул», буйрукни эшитинг! Машинага иложи борича якинлашиб бораверинг. Эхтиёт чораларни кўриб қўйинг. Олдинда кетаётган юк машинаси билан биз йўлни тўсамиз.

— Тушунарли, ўртоқ майор!

Шу пайт вертолёт пастга шўнғиб олдинда кетаётган юк машинасига якинлашди. Сўнг машинага тўхтанг деб буйруқ берилди. Машина тўхтади. Унинг устига кўнай-кўнай деб турган вертолётдан, Шерзод машина кузовига сакради. Вертолёт эса яна баландга кўтарилди. Машина ҳайдовчиси ҳеч нарсага тушунмай, юқорига кўтарилган вертолётга қараб турарди.

— Ўртоқ, чўчиманг, — деди буйруқ оҳангида Шерзод, — вертолётдан мен сакрадим. Орқадаги машинада хавфли жиноятчи келяпти. Уни тутиш керак. Сиз ён томонга сурилинг. Мен рулга ўтираман!

Машина яна йўлга тушди.

Шерзод ён ойнадан орқада катта тезликда келаётган «Жигули» машинасини кўрди. У машина рулини гоҳ ўнга, гоҳ чапга буриб гўё маст кишидек йўлнинг уёғидан-буёғига ўтиб борарди. Якинлашиб келган «Жигули» ҳайдовчиси юк машинасини ўнг томонидан қувиб ўтишга уринди. Шерзод рулни ўнг томонга бурди. «Жигули» анча секинлаб энди чапга ўтди. Шерзод рулни дарҳол чапга бурди. Шу пайт «Жигули» юк машинасига бараварлашган эди. Ундан қочмоқчи бўлган «Жигули» йўл ўртасида цемент тўсикка бориб урилди. Енгил машина юк машинаси билан цемент тўсик орасида қолган эди. Шу пайт орқадаги группа ҳам етиб келди.

Жиноятчи Ҳожи қопқонга илинган йўлбарсдек қанча типирчиламасин, бошқа илож қолмаган эди. Оператив группа аъзолари хавфли

жиноятчини ўз вақтида қуролсизлантиришга улгуришди.

«Оқ тулпор» эгасини эгардан тушириб олишганда, Шерзод пешонасидаги маржон-маржон терни артиб, юк машинаси кабинасидан чиқди. Ёнгинасидан Ҳожини олиб ўтишаётганда, йиғит жиноятчига заҳарханда кулимсираб қўйди. Ҳожи энди ҳаммаси тамом бўлганини тушунган эди.

Ҳа, ўзгалар ҳалол пули, бойлиги, қони эвазига тикланган Ҳожининг олтин қасри вайрон бўлиб, жиноятчи пўлат қопқонга илинганди...

ХОТИМА УРНИДА

Юртимиз тинч ва элимиз омон ҳаёт кечирмоқда. Ҳар бир инсон келажак умиди билан яшаб, дилида нурли ва эзгу ниятлар жўш урмоқда. Ҳар ким яратиб яшай, яшнатиб яшай деган ниятда олға одимлайди.

Аммо... Гуручнинг ичидан курмаги чиқиб қолганидай, олий ниятли замондошларимиз орасида гоҳ-гоҳда бўлса ҳам енгил-елли ҳаёт кечиришга интилувчи, инсон бойлигини кийим-кечакда-ю, ялтироқ тақинчоқларда деб билувчи, эзгу ниятларни паймол қилишга ҳаракат қилувчи кимсалар ҳам чиқиб қолади. Улар улкан ҳаётимизнинг арзимас бир қисмида учрасаларда, чиройли, эркин турмушга доғ солиб қўядилар. Лекин уларнинг хатти-ҳаракати доимо жирканчлик билан хотималанади.

Эзгулик эса доимо улкан ҳаётнинг асосий мезони бўлиб қолаверади. Ҳаёт шу эзгулик ва софлик билан гўзаллашиб бораверади.